

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Anna-Maria Hamppula & Elina Koivula

LAPSI PERHEVÄKIVALLAN TODISTA- JANA

Varhaiskasvattajien käsityksiä perheväkivallasta lapsen silmin

Sosiaali- ja terveysala
2015

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Anna-Maria Hamppula ja Elina Koivula
Opinnäytetyön nimi	Lapsi perheväkivallan todistajana. Varhaiskasvattajien käsityksiä perheväkivallasta lapsen silmin
Vuosi	2015
Kieli	suomi
Sivumäärä	66 + 1 liite
Ohjaaja	Merja Kaminen

Tutkimuksen tarkoituksena oli ottaa selvää miten varhaiskasvattajat käsitystensä mukaan tunnistaisivat perheväkivaltaa todistaneen lapsen. Tutkimuksessa selvitettiin myös millaiset valmiudet varhaiskasvattajilla on kohdata perheväkivaltaa kohdannut lapsi ja miten varhaiskasvattajat voivat tukea ja ohjata lasta tällaisessa tilanteessa.

Tutkimuksen aineisto kerättiin puolistrukturoidun teemahaastattelun avulla kahdesta vaasalaisesta päiväkodista. Tutkimuksessa haastateltiin kolmea lastentarhanopettajaa sekä kahta lastenhoitajaa. Tutkimus on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Aineiston analysoimiseen käytettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä, jonka avulla teemoiteltiin vastaukset helpommin käsiteltäviksi. Tutkimuksen teoreettisena viitekehystenä toimii perheväkivallan määrittely, perheväkivallan kohtaaminen päiväkodissa ja miten se näkyy erikseen lastensuojelulaissa. Lisäksi viitekehukseen kuuluu varhaiskasvatuspalvelut sekä päivähoito Suomessa.

Tutkimustulokset osoittivat, että varhaiskasvattajien käsitykset tunnistaa perheväkivaltaa todistanut lapsi olivat suhteellisen samanlaiset. Varhaiskasvattajat kertoivat, että esimerkiksi leikin ja piirtämisen kautta voidaan huomata, että lapsella ei ole kaikki hyvin. Varhaiskasvattajien näkemykset perheväkivaltaa todistaneen lapsen oireilusta ja käyttäytymisestä osoittautuivat myös samanlaisiksi. Suurin osa haastateltavista koki myös, että heidän tietämyksensä tällaiseen tilanteeseen puuttumisessa ja kohtaamisessa oli liian vähäistä. Kaikki haastateltavat ilmaisivat kaipaavansa lisätietoa tai koulutusta asian tiimoilta. Varhaiskasvattajat kokivat, että he voivat tukea ja ohjata lasta parhaiten muun muassa vanhempien kanssa keskustellen sekä ohjaamalla perhettä eteenpäin eri auttajatahoille, esimerkiksi Mannerheimin Lastensuojeluliittoon.

Avainsanat	käsitykset, perheväkivalta, varhaiskasvattajat, todistaja, kvalitatiivinen tutkimus
------------	---

ABSTRACT

Author	Anna-Maria Hamppula ja Elina Koivula
Title	Child as a Witness of Domestic Violence. Early Childhood Educators' Perceptions of Domestic Violence through the Eyes of a Child.
Year	2015
Language	Finnish
Pages	66 + 1 Appendix
Name of Supervisor	Merja Kaminen

The purpose of this bachelor's thesis was to find out how early childhood educators would identify a child that has encountered domestic violence. The aim was also to find out what kind of abilities and skills early childhood educators have to encounter a child who has encountered domestic violence and how they can support and guide a child in this kind of situation.

The material was collected with theme interviews in two daycare centres in Vaasa. Three kindergarten teachers and two children's nurses were interviewed for the research. The research was qualitative. The material was analyzed with material-based content analysis method. The theoretical frame deals with defining domestic violence, encountering domestic violence in a daycare centre and how this can be seen in child welfare legislation. Also early childhood education services and daycare in Finland were dealt with.

The results showed that perceptions of early childhood educators were quite similar, for example through play and drawing they can noticed that everything's not fine in the child's life. Some of the respondents had different views on the identification of a child's symptoms and behaviour but most of the perceptions turn out to be quite the same. Most of the respondents felt that their knowledge about intervening and encountering these kind of situations was too weak. All interviewees said that they need more information about domestic violence in day care or some kind of training about it. Early childhood educators said that they can support and guide a child by discussing with the family or by referring the family to another place where they can get help for example to Mannerheim League for Child Welfare.

Keywords	Perceptions, domestic violence, early childhood educators, witness, qualitative research
----------	--

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	8
2	VARHAISKASVATUS JA PÄIVÄHOITO SUOMESSA.....	10
	2.1 Päivähoitopalvelut ja esiopetus Vaasassa	12
	2.2 Yksityiset varhaiskasvatuspalvelut sekä järjestöjen ja seurakunnan järjestämä muu avoin varhaiskasvatustoiminta Vaasassa	14
3	PERHE	15
	3.1 Perheen arkirutiinit.....	15
	3.2 Hyvä lapsuus ja vuorovaikutussuhteet.....	16
4	PERHEVÄKIVALLAN KOHTAAMINEN PÄIVÄHOIDOSSA.....	18
	4.1 Huolen herääminen päivähoitossa	18
	4.2 Puuttuminen lapsen tilanteeseen	20
	4.3 Tukeminen ja ohjaaminen päivähoitossa	20
	4.3.1 Päivähoito ja lastensuojelu yhteistyössä	21
	4.3.2 Päiväkoti ja perheneuvola	21
	4.3.3 Muut toimijatahot.....	22
5	LASTENSUOJELULAKI.....	23
	5.1 Laki lastensuojelusta.....	23
	5.2 Ilmoitusvelvollisuus.....	24
6	PERHEVÄKIVALTA.....	26
	6.1 Koti perheväkivallan ympäristönä	26
	6.2 Lapsi perheväkivallan todistajana.....	27
	6.3 Perheväkivallan eri muodot	28
	6.3.1 Lapsen perustarpeiden laiminlyönti	28
	6.3.2 Henkinen pahoinpitely	29
	6.3.3 Emotionaalinen kaltoinkohtelu	30
	6.3.4 Seksuaalinen hyväksikäyttö	30
7	PERHEVÄKIVALTAAN KOHDANNEIDEN LASTEN OIREET	32
	7.1 Vauvaikä	33
	7.2 Leikki-ikä.....	34

8	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	35
8.1	Tutkimusmenetelmä.....	36
8.2	Aineistonkeruumenetelmät ja tutkimusaineisto.....	37
8.3	Aineiston analysointi	38
8.4	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	38
9	TUTKIMUKSEN TULOKSET.....	41
9.1	Varhaiskasvattajien käsitykset perheväkivaltaa todistaneen lapsen tunnistamisesta	41
9.2	Päivähoidon henkilökunnan epäilyksiä lapsesta perheväkivallan todistajana.....	43
9.3	Perheväkivaltaa todistaneen lapsen oireilu ja käyttäytymisen muutokset 44	
9.4	Päivähoidon tukitoimet.....	46
9.4.1	Varhaiskasvattajien tietoisuus saatavilla olevista palveluista.....	47
9.4.2	Päiväkotien menetelmät perheen tukemiseen	48
9.4.3	Suunnitelma perheväkivaltilanteiden varalle	50
9.5	Nykyajan asenteet perheväkivaltaa kohtaan	50
9.6	Lisätietouden tarve.....	52
10	JOHTOPÄÄTÖKSET	53
11	POHDINTA.....	58
	LÄHTEET.....	60
	LIITTEET	

TAULUKKOLUETTELO

Taulukko 1. Käsitteitä perheväkivaltaa todistaneen lapsen tunnistamisesta	s. 41
Taulukko 2. Lapsen oireilu ja käyttäytyminen	s. 44
Taulukko 3. Päivähoidon tukitoimet lapsen avuksi	s. 46
Taulukko 4. Päivähoidon menetelmät perheen tukemiseen	s. 48

LIITELUETTELO**LIITE 1. Haastattelukysymykset**

1 JOHDANTO

Opinnäytetyömme käsittelee varhaiskasvattajien käsityksiä lapsesta perheväkivallan todistajana. Tarkoituksena on selvittää varhaiskasvattajien käsityksiä siitä, miten tunnistaa perheväkivaltaa todistanut lapsi päivähoitossa eli miten väkivalta-koemukset näkyvät lapsen toiminnassa. Kykenevätkö päivähoiton työntekijät tunnistamaan lapsen oireilun päivähoiton arjessa? Haluamme myös selvittää varhaiskasvattajien käsityksiä siitä, miten lasta ja perhettä voidaan tukea ja ohjata sekä millaiset valmiudet varhaiskasvattajilla on kohdata perheväkivaltaa todistanut lapsi.

Tutkimuksen lopullinen aihe on muodostunut kiinnostuksesta kyseistä aihetta kohtaan sekä perheväkivaltailmiön ajankohtaisuuden vuoksi. Lapsi viettää suuren osan päivästään päivähoitossa, joten haluamme selvittää varhaiskasvattajien käsityksiä siitä, kyetäänkö päiväkodissa havaitsemaan juuri perheväkivaltaa todistanut lapsi, jolla ei välttämättä ole paljastavia fyysisiä merkkejä.

Suomalaisessa yhteiskunnassa perhettä on pidetty yhtenä tärkeimmistä arvoista. Perhe ja perhesuhteet on nähty myös yksityisenä asiana, johon muilla ei ole lupa kajota. Tämän vuoksi ulkopuolisen puuttuminen perheen aisoihin on vaikeaa. Lapsia hoitavat ja kohtaavat ammattiryhmät kokevat vaikeaksi tunnistaa lapsiin kohdistuvaa perheväkivaltaa, koska he pelkäävät tunkeutua perheen yksityisalueelle, eivät uskalla tai osaa ottaa asiaa puheeksi tai puuttua siihen, epäilyt voivat myös tuntua liian heikoilta ja epämääräisiltä tai koska he eivät osaa tunnistaa perheväkivallan aiheuttamia merkkejä lapsen käyttäytymisessä. (Paavilainen & Pösö 2003, 77.)

Lapset kohtaavat paljon enemmän perheväkivaltaa kuin aiemmin on ajateltu. Lapsiin kohdistuvasta väkivallasta on olemassa vain muutamia hajanaisia tutkimustietoja ja nyt, kun asiaa on alettu tutkimaan, on ymmärretty kuinka yleistä se on (Eltonen, Kääriäinen, Salmi & Sariola 2008, 5). UNICEFin vuonna 2006 julkaiseman tutkimuksen mukaan jopa 61 000 suomalaislasta elää perheessä, jossa on väkivaltaa (Karhuvaara, Kaitue & Ruuhilahti 2013, 22).

Perheväkivallan todistaminen on monitasoista henkistä väkivaltaa ja aiheuttaa traumaattisia kokemuksia, jotka vaikuttavat loppuelämän. Perheväkivallan sivustaseuraaminen ja todistaminen on lapselle pelottava kokemus. Lapsi kykenee aistimaan perheessä olevan ilmapiirin, joka pakottaa lapsen olemaan koko ajan valppaana ja varuillaan. Kivun ja surun seuraaminen sekä pelko siitä, että itse joutuu uhriksi, jättävät pysyvät arvet lapsen elämään. Väkivallan näkeminen ja todistaminen saattaa olla jopa paljon pahempaa kuin itse kokeminen.

Päivähoidossa tilanteen varhainen tunnistaminen ja siihen puuttuminen ehkäisevät pestyimpien vaurioiden syntymistä ja antavat lapselle mahdollisuuden normaaliin elämään.

2 VARHAISKASVATUS JA PÄIVÄHOITO SUOMESSA

Suomalainen varhaiskasvatus perustuu YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen, kansalliseen lainsäädäntöön sekä muihin ohjaaviin asiakirjoihin. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan lapsen eri elämänpiireissä tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta, jonka tavoitteena on edistää lapsen tervettä kasvua, kehitystä ja oppimista. Yhteiskunnan tarjoamien varhaiskasvatuspalveluiden tehtävänä on tukea lapsen kotikasvatusta. (Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma 2005, 11-12.)

Suomalaisen päivähoitojärjestelmän kehitys nykyiseen muotoonsa on ollut pitkä prosessi, jonka muotoutumiseen ovat vaikuttaneet erilaiset yhteiskunnalliset ja ideologiset muutokset. Nykyisen muotoisena päivähoitojärjestelmän luominen alkoikin vasta päivähoitolaista annetun lain (36/1973) tultua voimaan 1973. (Alila & Kinos 2014, 8.)

Päivähoito-käsitteellä viitataan tilanteeseen, jossa vanhempien työpäivän tai opiskelun ajaksi lapsella on oltava paikka, jossa hän saa hoitoa, kasvatusta ja opetusta. Päivähoito käsitetään tarkemmin hoitojärjestelmää ja varhaiskasvatus puolestaan päivähoitolaista sisältöä eli hoitoa, kasvatusta ja opetusta kuvaavaksi käsitteeksi. Päivähoitolaista (1973) on määritellyt päivähoitolaista muodoiksi päiväkodin, perhepäivähoidon ja leikkitoiminnan. (Alila & Kinos 2014, 14.) Suomessa jokaisella lapsella on subjektiivinen oikeus päivähoitoon. Lapsen päivähoito tulee järjestää siten, että se tarjoaa lapsen hoidolle ja kasvatukselle sopivan hoitopaikan ja jatkuvan hoidon sinä vuorokauden aikana, jona sitä tarvitaan. (Minilex 2015.)

Varhaiskasvatuslaista uudistui 1.8.2015 ja varhaiskasvatus on siirtynyt sosiaaliministeriön alaisuudesta opetus- ja kulttuuriministeriöön. Keskeisiä muutoksia varhaiskasvatuslaista suhteessa päivähoitolaistaan ovat muun muassa lain nimikkeen muutos ja lapsen edun korostaminen päivähoitolaistaan. Uusi laista sisältää säännökset varhaiskasvatussuunnitelmasta, päiväkodin ryhmäkoosta sekä lasten ja lasten vanhempien osallistumisesta ja vaikuttamisesta varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. (Tossavainen 2015.) Uudistuneen varhaiskasvatuslain (580/2015) tavoitteena on muun muassa edistää lapsen kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia. Varhaiskasvatuksella pyritään tukemaan

lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista sekä toteuttaa monipuolista lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön pohjautuvaa pedagogista toimintaa. Uuden varhaiskasvatuslain mukaan lapselle pitää varmistaa kehittävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö, jonka ansiosta lapsi voi solmia mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet toisiin lapsiin ja varhaiskasvatushenkilöstöön. Varhaiskasvatuslaki takaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää sukupuolten välistä tasa-arvoa sekä antaa lapsille valmiuksia kunnioittaa ja ymmärtää kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa. (L8.5.2015/580.)

Perheille on haluttu Suomessa luoda vaihtoehtoja pienen lapsen hoidon ja kasvatuksen tueksi. Perheet voivat hakea lapselleen kunnan järjestämän päivähoitopaikan päiväkodista tai perhepäivähoidosta, perhe voi valita myös yksityisen päiväkodin tai hoitajan ja hakea Kansaneläkelaitokselta yksityisen hoidon tukea tai kolmantena vaihtoehtona alle kolmivuotiaan lapsen hoitamiseksi muualla kuin päivähoidossa on kotihoidon tuen hakeminen Kansaneläkelaitokselta. (Kahiluoto 2014, 34.)

Varhaiskasvatuspalvelut koostuvat kunnan tai yksityisen järjestämästä päivähoitosta ja esiopetuksesta sekä muusta varhaiskasvatustoiminnasta, kuten seurakuntien ja järjestöjen kerhotoiminnasta. Varhaiskasvatus koostuu kasvatuksen, hoidon ja opetuksen kokonaisuudesta, jossa lapsen leikillä on keskeinen merkitys, ja siinä oleellista on lapsen, kasvattajien sekä vanhempien välinen vuorovaikutus ja kasvatuksellinen kumppanuus. Varhaiskasvatusta toteutetaan yhteistyössä lasta ja perheitä palvelevan verkoston kanssa. (Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma 2005, 11-12.)

Vaasan kaupunki tarjoaa lapsiperheille monenlaisia palveluja varhaiskasvatuksessa. Vaasan varhaiskasvatuksen tärkeiksi arvoiksi ovat nousseet vuorovaikutustaidot ja toisten kunnioittaminen, turvallisuuden tunne sekä terve itsetunto. Nämä arvot toimivat perustana varhaiskasvatuksen visiolle, jonka mukaan hyvä lapsuus on hyvän elämän alku. (Starck 2005, 16.)

2.1 Päivähoitopalvelut ja esiopetus Vaasassa

Kunta järjestää Vaasassa päivähoitopalveluita, joiden tavoitteena on tukea lapsen fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista kehitystä. Päivähoidon päivä sisältää monenlaisia toimintaa, jonka aikana lapsella on mahdollisuus oppia elämisen taidot ja säännöt. Hän saa tilaisuuden kehittää myös käyttensä taitoja, ajatteluaan, luovaa ilmaisuun, tunteiden ilmaisua ja kielellisiä valmiuksiaan. (Starck 2005, 11.)

Vanhempainrahakauden päätyttyä alkaa oikeus päivähoitoon. Päiväkodit tarjoavat osa- tai kokopäivähoitoa lapsille, ja mahdollisuutena on vielä lisäksi tehdä sopimus hoitopäivistä, joita voi olla kuukaudessa 11 tai 16 päivää. (Vaasa 2015 f.) Lapsiryhmät voivat olla alle 3-vuotiaille tai erilaisia ryhmiä 3-6-vuotiaille, erityispäivähoitoa tarjoavia ryhmiä tai sisarusryhmiä. Päiväkodissa huolehditaan lasten varhaiskasvatuksesta sekä esiopetuksesta, josta vastaa lain ja asetusten mukainen koulutettu henkilökunta. Toiminta on suunnitelmallista ja tavoitteellista hoitoa, kasvatusta ja opetusta, jossa otetaan huomioon lapsen ikä, yksilöllisyys ja erilaiset kehitystarpeet. (Starck 2005, 11.)

Perhepäivähoitoryhmät ovat eri-ikäisten lasten pienryhmiä ja yhdellä perhepäivähoitajalla voi olla neljä kokopäiväistä ja yksi osapäiväinen esikoululainen tai koululainen. Perhepäivähoidossa koulutettu hoitaja vastaa hoitolasten varhaiskasvatuksesta, toiminta on suunnitelmallista ja tavoitteellista ja se perustuu päivähoiton kasvatustavoitteisiin. Hoitaja tuntee sekä tietää lapsen tarpeet ja osaa tukea hänen kehitystään. Hoito voi tapahtua perhepäivähoitajan omassa kodissa, lapsen omassa kodissa, olla ryhmäpäivähoitoa tai kolmiperhepäivähoitoa. Kiinteä vuorovaikutus lapsen, hänen vanhempiansa sekä hoitajan välillä on tärkeää, sillä se auttaa muodostamaan hoitopäivästä lapsen kasvua ja kehitystä tukevan sekä päivähoitopalvelusta lapsi- ja perhelähtöisen. (Starck 2005, 11.)

Vaasan kaupungin päivähoito tarjoaa myös leikkitoimintaa sekä hoitoa avoimissa päiväkodeissa. Avoimen päiväkodin toiminta on suunnattu vaasalaisille alle kouluikäisille lapsille ja heidän huoltajilleen. Avoimen päiväkodin toiminta on maksutonta ja siihen voi osallistua ilman ennakkoilmoitusta. Avoimet päiväkodit tarjoavat lapsille ja heidän huoltajilleen mahdollisuuden tavata toisiaan leikkien, lau-

lujen, askartelujen ja retkien parissa. Aikuisten on mahdollisuus osallistua myös erilaisiin asiantuntijaluentoihin ja tuote-esittelyihin. (Vaasa 2015 a.) Päiväkodin toiminta on perheiden kasvatustoimintaa tukevaa työtä sekä yhdyskuntatyötä (Starck 2005, 12). Avoimen päiväkodin kerhotoiminta on puolestaan maksullista ja se on tarkoitettu lapsille, jotka eivät tarvitse päivähoitoa vaan muuta säännöllistä ryhmätoimintaa. (Vaasa 2015 a.)

Vaasan kaupungin varhaiskasvatuspalveluihin kuuluvat myös ruotsinkielinen kielikyly sekä vieraskielinen varhaiskasvatus englanninkielellä. Kielikylyopetuksessa käytetään ruotsin kieltä opetuskielenä. Lapset voivat käyttää kumpaakin kieltä halutessaan. Päiväkotiryhmät ovat kokopäiväryhmiä ja lapset voivat olla tarpeen mukaan joko osa- tai kokopäivähoidossa. Kielikylyryhmät toimivat Vaasan varhaiskasvatussuunnitelman sekä esiopetussuunnitelman mukaisesti. Vieraskielisen varhaiskasvatus puolestaan pyrkii tutustuttamaan lapset englanninkielen alkeisiin sekä antaa valmiudet siirtyä perusopetuksen vieraskieliseen opetukseen. Vieraskielistä varhaiskasvatusta tarjotaan ostopalvelupäiväkoti English Playschoolissa ja vieraskielistä opetusta Suvilahden koulussa. Opetuskielenä on englantia, mutta lapsella tulee myös olla riittävä suomenkielen taito. (Vaasa 2015 d; Vaasa 2015 g.)

Esiopetus on päiväkodeissa osa laajempaa varhaiskasvatuksen kokonaisuutta ja se koskee kaikkia alle kouluikäisiä lapsia. Esiopetus toteutetaan päiväkodeissa vuotta ennen lapsen oppivelvollisuuden alkamista. Opetushallituksen hyväksymiin esiopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin nojautuen Vaasassa on laadittu koko kuntaa koskeva yhteinen esiopetuksen opetussuunnitelma, jota päiväkodit pitävät pohjana omille esiopetuksen opetussuunnitelmilleen. Esiopetus on pitkäjänteistä ja suunnitelmallista opetusta ja kasvatusta, jonka tavoitteena on lapsen kasvun ja kehityksen kokonaisvaltainen tukeminen ennen kouluikää sekä tukea lapsen oppimisen ilon kokemista ja oppimaan oppimisen taitoja. (Vaasa 2015 b; Vaasa 2015 c.)

2.2 Yksityiset varhaiskasvatuspalvelut sekä järjestöjen ja seurakunnan järjestämä muu avoin varhaiskasvatustoiminta Vaasassa

Vaasan kaupungilla on ostopalvelupäiväkoteja kaksitoista, jotka noudattavat toiminnassaan Vaasan kaupungin suunnitelmia sekä niiden pohjalta yhteistyössä vanhempien kanssa luomiaan tavoitteita ja painopistealueita (Vaasa 2015 f.; Starck 2005, 12).

Vaasan Setlementti järjestää lapsille ja perheille erilaista toimintaa, kuten perhekahviloita ja Arkipaja-toimintaa. Seurakunnan lapsi- ja perhe-työssä noudatetaan valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteita, sen arvopohjaa sekä kasvatuspäämääriä. Seurakunnan tehtävänä on tukea päivähoidon kulttuurista katso muskasvatusta sekä uskonnollista kasvatusta. (Starck 2005, 13.)

3 PERHE

Perhe on monitahoinen käsite. Tilastokeskuksen (2015) mukaan perheen muodostavat avo- tai avioliitossa olevat tai parisuhteensa rekisteröineet parit sekä heidän lapsensa. Perhe voi muodostua myös vain toisesta vanhemmasta lapsineen sekä avo- tai avioliitossa olevista tai parisuhteensa rekisteröineistä pareista, joilla ei ole lapsia. Suomalainen perhekäsitys on melko suppea, sillä perheeksi useimmiten katsotaan ydinperhe, johon kuuluvat vanhemmat ja lapset. Perhemuodot ovat kuitenkin moninaistuneet ja erilaisia perheitä on monia: sateenkaariperheitä, uusperheitä, avoliitossa elävien perheitä, lapsettomia perheitä ja yksinhuoltajaperheitä. (Infopankki 2014.)

Perheiden historiassa on ollut suuria vaihteluita että pitkiä linjoja. Perheisiin kuuluvat aina läheiset ihmissuhteet perheenjäsenten välillä, kuten vanhempien rakkaus lapsiin sekä sisarusten välinen kiintymys. Vaihteluita on ollut erityisesti siinä, montako sukupolvea perheeseen kuuluu ja minkälaisia parisuhteita yhteisö hyväksyy. Nykyään tavallista on, että perhe koostuu vain vanhemmista ja lapsista, kun ennen perheeseen on saattanut kuulua vanhempien ja lasten lisäksi esimerkiksi isovanhemmat sekä vanhempien sisarukset. Nykyään myös samaa sukupuolta olevien parisuhteet ovat yleistyneet ja muuttuneet näkyvämmiksi. (Paajanen 2007, 12.)

Suomalaiset kokevat perheen erittäin tärkeäksi omassa elämässään, minkä vuoksi perhe on yksi suomalaisten tärkeimmistä arvoista. Perheen arvostus on pysynyt samanlaisena, vaikka perherakenteet ovatkin muuttuneet paljon viimeisten vuosikymmenien aikana. Nykyään avioliitot solmitaan vanhempana ja lapsia hankitaan myös myöhemmin. Myös perheen merkitys vaihtelee, eli perhe merkitsee jokaiselle ihmiselle erilaisia asioita elämäntilanteen sekä ympäröivän yhteiskunnan muutosten vuoksi. (Paajanen 2007, 7, 10, 23.)

3.1 Perheen arkirutiinit

Perheen arkirytmi vaikuttaa jokaiseen perheenjäsenen ainoastaan positiivisella tavalla. Tutut arjen aikataulut ja rytmit luovat turvallisuudentuntua ja vahvistavat

samalla myös lapsen toimintakykyä. Erityisesti lapselle tutut arjen toimintatavat ja toistuvat rutiinit ovat todella tärkeitä lapsen kehityksenkin kannalta. Tutulla tapaa alkava arkipäivä vahvistaa lapsen itsetuottamusta, lisää jaksamista sekä lisäävät arjen hallinnan tuntua lapsenkin kannalta. Lapsen on hyvä myös totuttaa suunnitelmien muutoksiin ja oppia siihen, että rutiinit eivät romutu, vaikka päivärytmistä joskus vähän poikettaisiinkin. Arkirytmien perusta siis koostuu tutusta vuorokausirytmistä, säännöllisistä ruokailutilanteista, liikunnasta ja harrastuksista, rentoutumisesta sekä ajasta joka on varattu ainoastaan ystäville ja perheelle. (Neuvokasperhe 2015.)

Arkirutiinit ovat tärkeitä koko lapsuuden ajan. Kuitenkin esiin nousee yksi tärkeä ajanjakso, jolloin arkirytmii on korvaamaton; perheessä on noin kahden vuoden ikäinen uhmaava lapsi. Tuossa iässä lapsi alkaa huomata, että hänen tahtonsa ja vanhemman tahto ovat kaksi eri asiaa. Hän ei kuitenkaan osaa vielä hallita näitä voimakkaasti ilmeneviä tunteitaan, vaan tarvitsee aikuisen tukemaan. Kiukkukohtauksia voi ennalta ehkäistä mm. pitämällä arkirutiineista kiinni. Ne luovat turvaa ja vähentävät vanhemman ja lapsen välistä neuvottelun tarvetta. Lapselle on hyvä kertoa etukäteen mitä seuraavaksi tulee tapahtumaan, jotta lapsi osaa valmistautua tulevaan. (Hämeenlinnan kaupunki 2014.)

3.2 Hyvä lapsuus ja vuorovaikutussuhteet

Perhe on tärkein sosiaalinen, tiedollinen ja emotionaalinen viiteryhmä, joka toimii lapsen kokemusten välittäjänä ja suodattajana erityisesti lapsuudessa. Nykyperhe on dynaaminen ja yhä monimuotoisempi systeemi, johon kuuluvat perheenjäsenet muuttavat keskinäisessä vuorovaikutuksessa toisiaan sekä muuttuvat itse. Joten lapsen kehitys ei tapahdukaan irrallaan perheensä kehityskulusta, jossa hän kasvaa. Aikuisten tapaa toimia kasvattajana perheessä ohjaavat omat kasvukokemukset, tiedollinen ja emotionaalinen pätevyys kasvattajana, avio- tai avopuolisoiden antama tuki sekä lapsen persoonallisuus ja erityisesti tämän temperamentti. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila 2006, 64.)

Perheen vuorovaikutussuhteet sekä perheen toimintamallit vaikuttavat merkittävästi perheenjäsenien hyvinvointiin. Perhedynamiikka nähdään laajana perheen

sisäisenä vuorovaikutussysteeminä, joka heijastuu suhteessa ulkoiseen ympäristöön, jolloin sitä voidaan tarkastella sekä yhteisöllisellä tasolla, että perheenjäsenten välisten suhteiden avulla. Perheenjäsenten välinen yhteenkuuluvuus sekä vakauden tunne edustavat lapselle pysyvyyttä, vastuullisuutta sekä turvallisuutta perheessä. (Väänänen 2013, 61-63.)

4 PERHEVÄKIVALLAN KOHTAAMINEN PÄIVÄHOIDOS- SA

Päivähoidolla on tärkeä tehtävä tukea koteja näiden kasvatustehtävässään, ja edistää yhdessä vanhempien kanssa lapsen persoonallisuuden tasapainoista kehitystä. Hyvässä yhteistyösuhteessa päivähoidon henkilökunta tuntee perheet ja perheiden arjen. Perheiden erilaiset ongelmatilanteet sekä vaikeudet näkyvät päivähoidossa, kuten myös se, miten pelko, ahdistus ja väkivalta vaikuttavat lapseen. (Paavilainen & Pösö 2003, 103-104.)

Paavilaisen ja Pösön (2003, 115) mukaan perheiden pahoinvointi on suomalaisessa hyvinvointiyhteiskunnassa monitahoinen asia. Tämä myös heijastuu päivähoitotyöhön. Suomalaisessa yhteiskunnassa perhe ja perhekeskeisyys ovat olleet tärkeitä arvoja, joten ajatusta vanhempien väkivaltaisuudesta on pidetty tabuna. Perheen vahingoittavaa vaikutusta ei aina haluta tai pystytä näkemään edes lastensuojelussa. Tämän vuoksi ajatus siitä, että äiti tai isä vahingoittaisi omaa lastaan, tuntuu mahdottomalta. Miten äiti tai isä voisi olla paha lapselleen. (Paavilainen & Pösö 2003, 150-151.)

Perheväkivallan ehkäisy, tunnistaminen sekä varhainen puuttuminen on tärkeää. Lasten hyvinvoinnista huolehtiminen kuuluu kaikille varhaiskasvatuksessa työskenteleville ammattikasvattajille.

4.1 Huolen herääminen päivähoidossa

Kun päivähoidossa herää huoli, että lapsi olisi todistanut perheväkivaltaa tai joutunut itse fyysisen väkivallan kohteeksi, on tärkeää, että lapsen kertomiin asioihin suhtaudutaan vakavasti. Kasvattajien pitää myös arvioida tietojen luotettavuus ja kirjoittaa tarkasti ylös kaikki, mitä lapsi on kertonut, sekä myös mitä häneltä on kysytty. (Koponen & Kaljunen 2012, 11.) Päivähoidon kasvattajien mukaan lapset kertovat perheessä tapahtuvaan väkivaltaan liittyvän usein päihteidenkäyttö ja erityisesti alkoholi. Lapsi saattaa kertoa perheessä tapahtuvia asioita hyvinkin tarkkaan ja pohdiskellen. Joskus kuvaukset tapahtumista ovat hyvinkin yksityiskohtaisia. Varhaiskasvattajien voikin olla joskus vaikea hahmottaa lapsen kertomuk-

sista, mikä on totta ja mikä lapsen omaa mielikuvitusta. Aikuiset ovat usein valmiita kuuntelemaan lasta, mutta epäily siitä, voiko lapsen puheisiin luottaa ja ottaa niitä yhtä vakavasti kuin aikuisen puheita, on suuri. (Paavilainen & Pösö 2003, 109-110.)

Väkivallan kohteeksi joutunut lapsi saati aikuinen ei useinkaan hae itse apua. Lapset eivät aina tiedä, että heidän perheessään tapahtuva väkivalta ei kuulu normaaliin lapsuuteen tai perhe-elämään, eivätkä siksi hae itse ratkaisua tilanteelle. Varhaiskasvattajien pitää tuntea lapsen normaaliin kehitykseen ja hyvinvoivaan ole-mukseen kuuluvat tunnusmerkit sekä väkivallasta kertovia merkkejä ja oireita. Lisäksi varhaiskasvattajan on tärkeä herkistyä kuulemaan arkoina ja vältellen esi-tettyjä aloitteita ja kuvauksia todistetusta väkivallasta. (Paavilainen & Pösö 2003, 75-76.)

Lapsen auttamisen ja tapauksen selvittämisen kannalta on tärkeää, että kasvattaja vie huoltaan eteenpäin. Varhaiskasvattajat havainnoivat lasta ja seuraavat oireita kirjaten ne ylös. Mikäli tilanne jatkuu samana tai pahenee, keskustelevat varhaiskasvattajat vanhempien kanssa ja pyytävät konsultaatioapua tarvittaessa esimerkiksi kiertävältä erityislastentarhaopettajalta, hyvinvointineuvolatiimiltä, lasten-neuvolasta, perheneuvolasta, alueen sosiaalityöntekijältä tai sosiaalipäivystyksestä. Tarvittaessa voidaan järjestää verkostopalaveri tai pyydetään lastensuojelutarpeen arviointi. (Koponen & Kaljunen 2012, 11-12.)

Lastensuojelulain 25 § 3 mom. mukaan lastensuojeluilmoitukseen velvoitettujen on tehtävä ilmoitus poliisille, jos heillä on aihetta epäillä, että lapseen on kohdistunut rikoslaissa seksuaalirikoksena rangaistavaksi säädetty teko tai lapsen henkeen ja terveyteen on kohdistunut rikos. Poliisille tehtävän ilmoituksen lisäksi on tehtävä lastensuojeluilmoitus. (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2015 c.)

Lapsen huoltajille ilmoittamisesta on hyvä keskustella ensin poliisin ja lastensuojelun kanssa, etenkin jos rikosepäilyn kohteena on lapsen perheeseen tai sukuun kuuluva henkilö. Riskinä on, että lapsi joutuu vaaraan rikosepäilyn paljastumisen vuoksi. Mikäli ilmoituksen tekemisestä ei voida kertoa huoltajille, selvittää lastensuojelu yhdessä poliisin kanssa, miten lapsen turvallisuudesta ja hyvinvoinnista

huolehditaan. Lastensuojelulla on velvollisuus kertoa lapsen huoltajille ja lapselle, jos lastensuojeluilmoituksen perusteella ryhdytään johonkin toimenpiteisiin. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015 d.)

4.2 Puuttuminen lapsen tilanteeseen

Lapseen kohdistuva perheväkivalta on saanut ilmiönä huomiota ja julkisuutta niin kansalaisten kuin ammattilaistenkin keskuudessa. Perheväkivaltaa kokenut lapsi oireilee pahaa oloaan pääosin käyttäytymisen kautta, minkä vuoksi on tärkeää, että päiväkodeissa tiedostetaan väkivallan olemassaolo ja lapsen käyttäytymistä tulkittaessa varhaiskasvattajat osaavat huomioida myös kaltoinkohtelun mahdollisuuden. (Nettiturvakoti 2015.)

Tärkeää on, että perheväkivallan ilmiön olemassaolo on eri työmuodoissa ja työyhteisöissä yhteisesti tiedostettu ja puuttumisen tavat on suunniteltu. Kenenkään työntekijän ei pidä jäädä havaintojensa ja huolensa kanssa yksin, vaan organisaation tulee tukea aktiivista ja välitöntä puuttumista kyseisiin tilanteisiin. Suomalaisessa palvelujärjestelmässä lapset ja lapsiperheet voivat olla samanaikaisesti monien eri palvelujen asiakkaina, jolloin moniammatillinen verkostotyö tukee lapsen ja perheen kokonaistilanteen kartoittamista. (Nettiturvakoti 2015.)

4.3 Tukeminen ja ohjaaminen päivähoitossa

Päiväkoti toimii tukitoimena lastensuojelun tarpeessa olevalle lapselle ja hänen vanhemmilleen. Onnismaan (1999) mukaan tärkeä keino lastensuojelullisiin tarpeisiin vastaamisessa on päiväkodin perustehtävien tasokas hoitaminen. Näitä perustehtävään sisältyviä tukitoimia ovat päiväkotisiinänsä, varhaiskasvatus ja esiopetus sekä perushoito. (Fogelman 2006, 29.)

Päiväkotiryhmä tukimuotona sisältää sen päiväjärjestyksen, perushoidon, ihmissuhteet sekä pedagogisen toiminnan. Päiväkoti voi tuoda olemassaolollaan tuttuutta, rutiineja sekä sisältöä lapsen päivään, jolloin se tukee sekä lasta että hänen perhettään. (Fogelman 2006, 29.)

Perushoidon tehtävä korostuu päivähoidossa sitä enemmän, mitä pienempi lapsi on kyseessä. Lapsen kokemaa puutteellista hoitoa voidaan korvata päivähoidossa esimerkiksi huolehtimalla lapsen puhtaudesta, kylläisyydestä sekä unen tarpeen tyydyttämisestä. Perushoidon avulla lapsi saa positiivisen kokemuksen ”hoidettavana olemisesta” sekä oman kehon hahmottamisesta. (Fogelman 2006, 30.)

4.3.1 Päivähoito ja lastensuojelu yhteistyössä

Päivähoito toimii ennaltaehkäisevän työn lisäksi lastensuojelun avohuollon tukena. Päivähoito pyrkii tukemaan lasta ja perhettä vaikeissa tilanteissa turvaamalla hoidon ja ihmissuhteet sekä innostavan kasvuympäristön. Tämä vaatii varhaiskasvattajalta herkkyyttä ja ammattitaitoa tunnistaa tuen tarve sekä rohkeutta puuttua. Yhteistyö lastensuojelun kanssa auttaa päivähoidon työntekijöitä tässä tehtävässä ja myös päivähoidon työntekijöiden apu on osaltaan tarpeen lastensuojelun työntekijöiden toiminnan onnistumisessa. (Fogelman 2006, 36.)

Moniammatillisuudella on merkittävä rooli lasten ja perheiden tukemisessa. Moniammatillisuutta esiintyy sisäisesti päivähoidossa päiväkodin henkilökunnan välillä tilanteen ja huolen arvioimisessa sekä laajemmassa mittakaavassa eri sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten kesken. Moniammatillisuus yhdistää sosiaalityön, lastenneuvolan, perheneuvolan sekä kotipalvelun työntekijöitä, jotka yhdessä muodostavat tukiverkon päivähoidon työntekijöille. Lapsen edun mukaisen toiminnan elinehto onkin hyvä yhteistyö eri ammatti- ja toimijakuntien välillä. (Fogelman 2006, 36.)

4.3.2 Päiväkoti ja perheneuvola

Päiväkodin henkilökunta voi ohjata tuen tarpeessa olevan perheen perheneuvolaan. Perheneuvola tarjoaa monipuolista asiantuntija-apua perhe-elämään liittyvissä ongelmissa, kuten esimerkiksi perheväkivaltilanteessa. Perheneuvolan tehtävänä on tukea lapsen myönteistä kehitystä sekä perheen toimivuutta ja hyvinvointia. (Vaasa 2015 e.)

Perheneuvolassa työskentelee eri ammattikuntien edustajia, kuten sosiaalityöntekijöitä, psykologeja sekä konsultoiva lastenpsykiatri. Hoitohenkilökunnalla on

erityistason terapiakoulutus vastaamaan asiakkaiden hätään ja tuen tarpeeseen. (Vaasa 2015 e.)

4.3.3 Muut toimijatahot

Päiväkodin henkilökunta voi tarvittaessa ohjata perhettä hakemaan apua eri toimijatahoilta, järjestöiltä tai seurakunnan taholta. Seurakunnat sekä järjestöt tarjoavat tuki-, kriisi- ja terapiapalveluita asiakkailleen. (Koponen & Kaljunen 2012, 54.) Vaasan seurakunnan työntekijät, kuten diakonia- ja perheasiainneuvottelu-keskuksen työntekijät auttavat ihmistä kokonaisvaltaisesti (Vaasan kaupungin perhe- ja lähisuhdeväkivaltatyöryhmä 2006, 12).

Vaasan sosiaali- ja terveystoimen tehtävänä on perheväkivaltatilanteiden ja perheväkivallan mahdollisuuden huomiointi, välittömän hoidon antaminen sekä jatkotuesta huolehtiminen (Vaasan kaupungin perhe- ja lähisuhdeväkivaltatyöryhmä 2006, 12).

Vaasan ensi- ja turvakoti tarjoaa turvapaikan perhe- ja lähisuhdeväkivallan uhreille, näkijöille sekä uhkaa kokeville. Ensi- ja turvakoti tarjoaa tukea erilaisissa kriisitilanteissa, kuten väkivaltatilanteissa. Sen tavoitteen on väkivaltakierteen katkaiseminen, seurausten hoitaminen sekä väkivallan ennaltaehkäiseminen. Lähtökohdina työssä on väkivallan todistajina tai kohteina olleiden lasten edun turvaaminen kaikissa olosuhteissa. Erityistä huomiota kiinnitetään lasten auttamiseen. (Vaasan ensi- ja turvakoti 2015.)

5 LASTENSUOJELULAKI

Jokaisella lapsella on oikeus positiiviseen ja turvalliseen lapsuuteen. Lapsille on oikeus koulunkäyntiin, kasvamiseen, leikkiin ja osallistumiseen. Heillä on oikeus myös tulla suojelluksi ja omatuksi hyvä huolenpito. Kaikki lasten oikeudet on lueteltuna Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimukseen. Sopimus on yleisesti hyväksytty käsitys siitä, millaisia oikeuksia kaikilla lapsilla (alle 18 v.) tulisi olla kansalaisuuteen, uskontoon tai perheen varallisuuteen katsomatta. Suomessa lapsen oikeuksien yleissopimus astui voimaan vuonna 1991. Yhdessä lapsen oikeuksien yleissopimuksen kanssa Suomen omat lait turvaavat lasten oikeuksia monin eri tavoin. (Lastensuojelun Keskusliitto 2015.)

5.1 Laki lastensuojelusta

Lapsuuden suojelu nähdään ensiarvoisen tärkeänä päivähoidon oikeudellisen sääntelyn taustalla. (Mahkonen 2013, 30.) Lastensuojelulain (2007/417) mukaan lapsella on oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lapsen huoltajilla on ensisijainen kasvatusvastuu ja päiväkodin henkilökunta, ja muut perheen kanssa toimivat viranomaiset tukevat huoltajia heidän kasvatustehtävässään ja pyrkivät tarjoamaan perheelle tarpeellista apua riittävän varhain sekä tarpeen tullen ohjattava perhe lastensuojelun piiriin.

Lastensuojelulain (2007/417) 4§:n mukaan lastensuojelun keskeisiä periaatteita ovat tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin ylläpitäminen sekä läheiset ihmissuhteet, mahdollisuus saada ymmärrystä ja hellyyttä sekä iän ja kehitystason mukaisen valvonnan ja huolenpidon, turvallisen kasvuympäristön omaaminen ja ruumiillinen ja henkinen koskemattomuus, oikeaan aikaan itsenäistyminen ja kasvamisen vastuullisuuteen, mahdollisuus osallisuuteen ja omiin asioihin vaikuttamiseen sekä, että lapsen kielellinen, kulttuurinen ja uskonnollinen tausta huomioidaan. Lasten suojelussa on myös toimittava hienotunteisesti ja käytettävä ennen kaikkea avoimuuden tukitoimia jollei lapsen etu muuta vaadi, mutta jos lapsen etu vaatii sijaishuoltoa, on se tällöin järjestettävä. Sijaishuoltoa toteutettaessa on otettava huomioon lapsen edun mukaisesti tavoite perheen jälleenyhdistämisestä.

Lastensuojelulain (2007/417) 11§:n mukaan lastensuojelun on oltava laadultaan myös sellaista, että se takaa lastensuojelun tarpeessa oleville lapsille ja nuorille sekä heidän perheilleen sellaisen avun ja tuen, johon heillä on tarve. Kunnan on siis huolehdittava siitä, että ehkäisevät lastensuojelu sekä lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan täysin sellaiseksi kuin kunnan asukkaiden tarve on. Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua on järjestettävä tarvittavassa laajuudessa niinä vuorokaudenaikoina, kun sille tarvetta on.

5.2 Ilmoitusvelvollisuus

Lastensuojeluilmoituksen voi tehdä silloin, kun havaitsee tai tietää seikkoja, joiden perusteella lastensuojelutarvetta on syytä selvittää. Ilmoituksen tekemisen taustalla voi olla hyvinkin erilaisia syitä, jotka liittyvät lapsen kehitystä vaarantaviin olosuhteisiin, hoidon ja huolenpidon tarpeeseen tai lapsen omaan käyttäytymiseen. Erilaisia lastensuojeluilmoituksen tekemisen syitä ovat esimerkiksi lapsen tarpeiden laiminlyönti, lapsen heitteillejätto sekä lapsen pahoinpitely tai seksuaalinen hyväksikäyttö tai niiden epäily tai uhka. Ilmoituksen syinä voivat olla myös vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmat, jaksamattomuus sekä oman hoidon laiminlyöminen silloin, kun se vaarantaa lapsen hyvinvoinnin. (Terveys- ja hyvinvoinnin laitos 2015 a.)

Lastensuojeluilmoituksen tekemisen taustalla voi myös olla lapsen oma päihteiden käyttö, mielenterveyden ongelmat, rikollinen oireilu tai lapsen itsetuhoisuus. Syitä ilmoituksen tekemiselle ovat myös muut lapsen kehitystä vaarantavat olosuhteet, kuten lapsen ja vanhempien väliset vakavat vuorovaikutusongelmat, koulunkäynnin jatkuva laiminlyöminen sekä se, että lapsi joutuu kantamaan ikätasoonsa nähden liikaa vastuuta perheen arjesta, esimerkiksi vanhemman sairauden vuoksi. (Terveys- ja hyvinvoinnin laitos 2015 a.)

Lastensuojeluilmoitus tulee tehdä viipymättä, ja tilanteen arviointi, eli johtaako ilmoitus kiireellisiin toimenpiteisiin, kuuluu sosiaalihuollolle. Ilmoitusvelvollisilla ei ole harkintavaltaa, jonka perusteella he voisivat siirtää lastensuojeluilmoituksen tekoa sen vuoksi, että he itse arvioivat, ettei ilmoitus tulisi johtamaan välittömiin lastensuojelullisiin toimenpiteisiin. Ilmoituksen tekemistä ei voi myöskään viivä-

tyttää tai jättämättä tekemättä sen vuoksi, että henkilö arvioi jonkin muun tahon jo tehneen samasta asiasta ilmoituksen. Toisen tahon ilmoitusvelvollisuus ei siis poista omaa ilmoitusvelvollisuutta, ja juuri usean tahon kautta saadut tiedot auttavat sosiaalitoimea muodostamaan tilanteesta kokonaiskuvan. Lapsen tai perheen oleminen lastensuojelun asiakkaana ei myöskään poista ilmoitusvelvollisuutta. Ilmoitus ei käynnistä uuden lastensuojelutarpeen arvion tekemistä, vaan sen avulla voidaan arvioida asiakkaan tilannetta uudelleen ja päättää tarvitaanko kiireellisiä toimenpiteitä. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015 a.)

Lastensuojelulain 25§:n mukaan ilmoitusvelvollisuus koskee muun muassa sosi-
aali- ja terveyden huollon ja lasten päivähoiton, opetustoimen, nuorisotoimen
palveluksessa olevia henkilöitä. Ilmoitusvelvollisuus koskee myös luottamus-
toimessa olevia henkilöitä tai vastaavissa toimeksiantosuhteessa tai itsenäisinä
ammattiharjoittajina toimivia henkilöitä. Kaikki ilmoitusvelvolliset henkilöt ovat
salassapitosäännöksistä huolimatta velvollisia tekemään lastensuojeluilmoituksen,
jos he ovat tehtävässään kohdanneet lapsen, jolla on puutteita hoidossa ja huolen-
pidossa, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai lapsen oma käyttäytyminen edellyttää
mahdollista lastensuojelun tarpeen selvittämistä. (L.13.4.2007/417.)

6 PERHEVÄKIVALTA

Perheväkivalta on monisäikeinen ongelma, jolla on vakavia ja laaja-alaisia vaikutuksia yksilön psyykkiseen ja fyysiseen terveyteen sekä myös yleiseen hyvinvointiin. Väkivalta koskettaa meitä jokaista. Se koskettaa itse väkivaltaa kokeneita, mutta myös väkivaltaa nähneitä: omaisia, ystäviä ja monien ammattien edustajia. (Holmberg 2000, 7.)

Suomalaisessa yhteiskunnassa perheväkivalta on aina ollut tabu, perheen yksityinen asia ja koti on nähty perheen intiiminä alueena, johon yhteiskunnalla tai muilla tahoilla ei ole syytä kajota (Holmberg 2000, 7; Ruohonen 2006, 9). Perheväkivalta on vaarallinen salaisuus, jonka purkaminen on osoitus siitä, että on rohkeutta haluta apua. Yhteiskunnallisella tasolla väkivaltaa ja sen seuraamuksia ei haluta nähdä eikä tämän takia väkivallasta puhuta. Sitä ylläpitää ikään kuin näkymättömyys yksilö-, perhe- ja yhteiskunnallisellakin tasolla. (Holmberg 2000, 7.)

Väkivallalla on pohjimmiltaan kyse pyrkimyksestä hallita sekä kontrolloida toista ihmistä ja hänen toimintaansa kipua ja tuskaa tuottamalla (Oranen 2005, 128). Väkivalta vaikuttaa kaikkiin perheenjäseniin. Lapset altistuvat väkivallalle, joko suoraan tai välillisesti elämällä väkivallan aiheuttaman uhan sekä pelon ilmapiirissä. Vanhempien välisellä väkivallalla on välittömiä ja lyhytaikaisia negatiivisia vaikutuksia lapsiin sekä hyvinkin pitkäkestoisia seurauksia pitkälle aikuisikään. Perheväkivalta voi näkyä lapsissa myös monin eri tavoin mm. erilaisina emotionaalisina ja käyttäytymiseen liittyvinä ongelmina. (Rönkä & Kinnunen 2002, 192-193.)

6.1 Koti perheväkivallan ympäristönä

Lapselle väkivallan ympäristöistä tärkein on koti, samoin kuin se on kasvuympäristönäkin. Kotona tapahtuva väkivalta on erityisen merkityksellistä, sillä kotia ja kotiin sijoittuvia perhesuhteita pidetään turvan, kiintymyksen sekä rakkauden tyssijoina. Kotona tapahtuva väkivalta murtaa näitä kodin ja perhesuhteiden tärkeitä tehtäviä. (Paavilainen & Pösö 2003, 18.)

Lapsi kokee eniten väkivaltaa omassa kodissaan. Väkivallan näkeminen tai kuuleminen omassa kodissa on lapselle todennäköisempää, kuin esimerkiksi leikki-puistossa tai koulussa. Väkivallan todistajaksi joutuminen on lapselle yhtä haitallista kuin väkivallan kokeminen. Joskus lapsi voi jopa kokea äitiin kohdistuva väkivallan pelottavammaksi kuin itseensä kohdistuvan. Lapset ovat myös lähes aina tietoisia perheessä esiintyvistä väkivallasta. He voivat aistia sen kireästä ilmapiiristä tai he ovat voineet todistaa sitä itse. Usein lapsi voi esimerkiksi esittää nukkuvaa, mutta oikeasti hän on hereillä ja kuulee kaiken ja saattaa jopa mennä katsomaan, mitä tapahtuu. (Ensi- ja turvakotien liitto 2015.)

Kotia ja perhe-suhteita pidetään usein yksityisalueena, eli perheen asiat eivät kuulu muille. Tämän vuoksi perheessä tapahtuvien ongelmien esiintuominen on vaikeaa, samoin perheen ulkopuolisilla voi olla suuri kynnys puuttua asioihin. Lapsiperheiden kanssa asioivat ammattilaiset eivät helposti halua puuttua perheen asioihin, eikä heillä ”sanoja tai keinoja” ottaa esille väkivalta-asiaa. (Paavilainen & Pösö 2003, 18.)

6.2 Lapsi perheväkivallan todistajana

Lapset voivat liittyä neljällä tavalla väkivaltaan perheessä: näkijänä, kuulijana, kohteena tai välineenä. Väkivallan seuraaminen on lapsesta pelottavaa ja hämmentävää. Se, että lapsi joutuu näkemään toisten perheenjäsenten satuttamista, on lapselle itselleen se melkein yhtä vahingollista kuin että hän olisi itse suoraa väkivallan kohteena. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2015.)

Perheväkivallan sivusta seuraaminen on lapsen kohdistuvaa monimuotoista sekä monitasoista henkistä väkivaltaa. Henkinen ja fyysinen väkivalta aiheuttavat molemmat uhrissa paljolti samantapaisia oireita. Lapsi voi traumatisoitua myös perheväkivaltatilanteiden jatkuvasta sivusta seuraamisesta samoin kun fyysisestä väkivallasta. (Holmberg 2000, 12.)

Perheväkivallan sivustaseuraajana sekä todistajana oleminen on pelottava kokemus. Lapsi aistii kotona vallitsevan pelon ilmapiirin, joka pakottaa olemaan joka hetki valppaana ja varuillaan. Väkivaltaisessa perheessä elämiseen sekä kivun ja

surun seuraamiseen liittyy myös pelko siitä, että hän on itse seuraava väkivallan uhri. (Holmberg 2000, 12.)

Lapsi aistii jo väkivallan ilmapiirin, vaikka hän ei näkisikään tai kuulisikaan väkivaltaisia tapahtumia. Lapsi myös aistii väkivallan vaikutukset, vaikka väkivalta ei kohdistuisikaan suoraan häneen. Lapsena koettu väkivalta muuttaa lapsen tajun oikeasta ja väärästä, jo todella varhaisessa vaiheessa. (Hautamäki 2013, 80.)

Lapsi tarvitsee elämäänsä esikuvia kehittyäkseen sekä kehittääkseen itsetuntoaan ja minäkäsitystään, mutta jos esikuvana on väkivaltainen aikuinen, lapsi oppii hänen mukaistaan käyttäytymistä ja emotionaalista tapaa ilmaista itseään. Lapsi voi todistaa päivästä päivään antisosiaalista, tuhoisaa, väkivaltaista ja jäykkää käyttäytymistä sekä näkee perhe-elämää, jossa perheenjäsenten väliset suhteet ovat epätasapainossa: voimakkaampi sortaa heikompiansa. Nämä asiat voivat helposti ilmetä lapsen kohdalla esimerkiksi päivähoitossa lapsen käyttäytymisessä. (Holmberg 2000, 12-13.)

Väkivallan seuraaminen vaikuttaa myös lapsen tunteisiin ja paha olo voi ilmetä lapsella eri tavoin käyttäytymishäiriöinä sekä pelkotiloina. Lapsi voi pitää väkivaltaisia tilanteita omana syynään ja tämän seurauksena lapselle voi tulla tarve miellyttää kaikkia ja jättää vaatimatta hänelle kuuluva huomio. Kun lapsi ei erota loppujen lopuksi mikä on oikein ja mikä väärin, voi hän myös itse alkaa käyttäytyä väkivaltaisesti. (Hautamäki 2013, 80-81.)

6.3 Perheväkivallan eri muodot

Perheväkivallan eri muotoja ovat muun muassa laiminlyönti, emotionaalinen kaltoinkohtelu, fyysinen pahoinpitely, henkinen pahoinpitely ja seksuaalinen hyväksikäyttö.

6.3.1 Lapsen perustarpeiden laiminlyönti

Lapsen perustarpeista huolehtiminen on olennainen osa lapsen hyvinvoinnista huolehtimista. Jos näin ei toimita, on kyseessä tällöin lapsen perustarpeiden laiminlyöminen. Diagnoosia lapsen laiminlyönnin kannalta on vaikea tehdä sillä sen

määrittelemisen on vaikeaa ja alan koulutus on aina ollut jokseenkin puutteellista. Laiminlyödyllä lapsella oireet eivät ole kovin selkeitä ja juuri tämän takia siihen monesti puututaan vasta, kun lapsen psykososiaaliset oireet vaativat lastensuojelun asiaan puuttumisen. Lasten laiminlyöntitapauksissa voi eri viranomaisilla olla erikäsitykset miten tällaisessa tilanteessa tulisi toimia ja, että tulisiko toimia mitenkään. Tämä on yksi syy siihen miksi tällaisissa tapauksissa tapaukseen puuttuminen voi kestää. (Söderholm 2004, 57-58.)

Jotta lapsen laiminlyöntitapauksesta saisi varmuuden, on tilannetta tarkasteltava lapsen sekä vanhemman välisen vuorovaikutuksen ja myös perheen ja ulkoisen maailman välisen vuorovaikutuksen kautta. Lapsen laiminlyönti on heterogeeninen ilmiö, jonka tyyppi, vakavuus sekä kesto vaihtelevat ja joka vaatii aina moniammatillista yhteistyötä sekä apua. (Söderholm 2004, 59.)

6.3.2 Henkinen pahoinpitely

Henkistä väkivaltaa voi olla esimerkiksi uhkailua, julkisella paikalla nolaamista tai neljän seinän sisällä tapahtuvaa väkivaltaa. Pelkotilaa voidaan pitää väkivallan yleisempänä oireena ja merkinä, kuitenkin väkivallan laadusta tai määrästä riippumatta. Monet väkivaltaa kohdanneet kertovatkin, että pelossa eläminen sekä väkivallan uhka on perheväkivallassa pahinta. (Nettiturvakoti 2015.)

Henkinen väkivalta ei toteudu fyysisessä muodossa. Ja joskus sitä on vaikea luetella väkivallaksi ja tämän takia siihen haetaan harvemmin apua kuin fyysiseen väkivaltaan. Henkistä väkivaltaa voi olla myös eritasoista myös niiden eri muotojen lisäksi. Henkinen väkivalta vaikuttaa syvästi itsetuntoon ja omanarvontuntoon sekä aiheuttaa masennusta. Henkinen väkivalta liittyy usein myös perheväkivaltaan. Fyysisen pahoinpitelyn lisäksi puoliso voi nimitellä, arvostella sekä nöyryyttää perheenjäseniä. (Mieli – Suomen mielenterveysseura 2015.)

Henkisen väkivallan piirteitä voi olla muun muassa syyttely, arvostelu tai aliarviointi, haukkuminen tai eristäminen esimerkiksi ihmissuhteista (Mieli - Suomen mielenterveysseura 2015).

6.3.3 Emotionaalinen kaltoinkohtelu

Tämä kaltoinkohtelun muoto tarkoittaa lapsen tunnetarpeiden huomiotta jättämistä. Emotionaalinen tai psyykinen kaltoinkohtelu on käyttäytymismalli, jossa aikuiset, jotka ovat vastuussa lapsista, välittävät lapsille jatkuvasti käsityksen, että hän on kelvoton ja hänestä ei ole mihinkään. (Sinkkonen 2004, 76.)

Pelkän kaltoinkohtelun määritelmään sisältyy se, että se on lapselle vahingollista tavalla tai toisella. Tekoja, esimerkiksi väkivaltaa, voidaan luokitella yleisesti hyväksytyillä tavoilla, mutta psyykkistä kaltoinkohtelua tai sen aiheuttamia haittoja ja ongelmia on haastavampaa määritellä. Lapsen psyykkisen kehityksen kannalta on vahingollista, jos hän jää vaille turvan ja lohdutuksen kokemuksia ja jos hänen tunteisiin suhtaudutaan välinpitämättömästi tai niitä ei oteta ollenkaan huomioon. Lasta vahingoittaa myös se, jos kasvattaja on liian vaativa tai tunkeutuva ja kohtelee lasta siten, että lapsi olisi osa kasvattajaa itseään, ottamatta lapsen omia tarpeita ja edellytyksiä huomioon. (Sinkkonen 2004, 76.)

6.3.4 Seksuaalinen hyväksikäyttö

Lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä on hänen altistamisensa ikätasoonsa kuulumattomalle seksuaalisuudelle, jota hän ei kykene ymmärtämään ja johon hän ei voi antaa suostumustaan (Salo & Ståhlberg 2004, 103). Seksuaalisella hyväksikäytöllä tarkoitetaan lapsen koskemattomuutta loukkaavia tekoja eli esimerkiksi lapseen kohdistuvaa tirkistelyä, lapsen saattamista paljastamaan sukupuolielimensä, lapsen saattamista katsomaan pornografista materiaalia tai toisen henkilön sukupuolielimiä ja lapsen seksuaalinen koskettelu (Terveyskirjasto 2014).

Laissa on määritelty lapsen seksuaaliseksi suojaikärajaksi 16 vuotta. Kuitenkin perhepiirissä tapahtuvan lapsen seksuaalisen hyväksikäytön suojaikäraja on 18 vuotta. Mikäli seksuaalinen hyväksikäyttö kohdistuu näiden suojaikärajojen alle, on kyseessä rikos. Kaikilla terveydenhuollon ammattilaisilla on lakisääteinen lastensuojelulain määrittelemä ilmoitusvelvollisuus jos he kohtaavat tilanteen, jossa on syytä epäillä lasten seksuaalista hyväksikäyttöä. (Terveyskirjasto 2014.)

Lastensuojelulakia (417/2007) on päivitetty ja laissa sanotaan, että jokaisella lastensuojeluilmoituksen tekemiseen velvoitetun on tehtävä ilmoitus poliisille, jos hän epäilee lapsen kohdistuvan seksuaalista väkivaltaa tai joko pahoin pitelyä eli henkeen tai terveyteen kohdistunutta rikosta. Poliisille ilmoittamisen lisäksi ilmoittajan on tehtävä myös lastensuojeluilmoitus. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015 c.)

7 PERHEVÄKIVALTA KOHDANNEIDEN LASTEN OIREET

Perheväkivaltaa kohdannut lapsi oireilee eri tavoin monista asioista ja tekijöistä johtuen. Perheväkivallan vaikutuksia on yleensä vaikea erottaa muista psyykkisistä ja sosiaalisista oireista erillisiksi ”väkivaltaoireiluksi”. Jotkut lapset ovat toisia lapsia sinnikkäämpiä kestäämään vaikeitakin elämäntilanteita. Eri ikä-vaiheille ovat ominaisia tietynlaiset reagoitavat asioihin. Monet perheväkivallan oireet ja merkit, kuten huono itsetunto, ahdistuneisuus ja masentuneisuus voivat kaikki ilmetä jokaisessa ikä-vaiheissa. (Holmberg 2000, 14.)

Kehityspsykologiassa tapahtuminen syy-seuraussuhteet ovat kuitenkin todella monimutkaisia ja niitä on vaikea selittää yksinkertaisesti. Ei siis ole mahdollista ennustaa kovinkaan tarkasti, mitä tietyistä lapsen kokemista asioista seuraa. Jotkut lapset ovat käsittämättömän sitkeitä ja vastustuskykyisiä, toiset ovat taas todella hauraita. On lapsia, jotka pystyvät keksimään johdonmukaisia päätelmiä ja selityksiä kaoottisille tapahtumille (perheväkivaltatilanteen sivusta seuraaminen) ja luovimaan jotenkin kehityksessään jatkuvasti eteenpäin ja sitten on taasen näitä lapsia, jotka ovat täysin kokemustensa armoilla. (Sinkkonen 2004, 77.)

UNICEFIN vuonna 2006 julkaiseman tutkimuksen mukaan väkivaltaisissa perheissä elää noin 61 000 suomalaislasta. Englantilaisen tutkimuksen mukaan 90 prosenttia lapsista on yleensä samassa tai viereisessä huoneessa kotona tapahtuvan väkivallan aikana. (Karhuvaara ym. 2013, 22-23.)

Jos lapsi altistuu vanhempien väliselle väkivallalle kotona, on todennäköistä, että hän kohtaa sitä itsekin elämänsä aikana. Ellosen (2012) tutkimuksen mukaan 65 prosenttia niistä lapsista, jotka ovat nähneet vanhempien välistä väkivaltaa, ovat kokeneet sitä perheessään myös itse. Englannissa tehty tutkimus puolestaan kertoo, että arviolta puolet perheväkivaltaa todistaneista lapsista joutuu itse väkivallan kohteiksi. Joka neljäs lapsi on ollut perheväkivaltatilanteessa silminnäkijänä, noin puolessa näistä tapauksista on esiintynyt fyysistä väkivaltaa ja 13 prosentissa on käytetty jotakin esinettä tai asetta. (Karhuvaara ym. 2013, 22-23.)

7.1 Vauvaikä

Vauvan kehityksen keskeinen tekijä on turvallisen kiintymyssuhteen muodostuminen häntä hoivaaviin aikuisiin. Silloin kun varhaisessa vuorovaikutussuhteessa alkaa olla puutteita – aikuinen ei ole riittävän herkästi aistimassa lapsen lähettämiä viestejä ja signaaleja, eikä hän tällöin pysty tukemaan lapsen tunnetilojen ja itesäätelyn kehittymistä, jolloin vauvan kehitys häiriintyy. Vauva alkaa näyttää myös myönteisiä ja iloisia tunteita vähemmän ja tällöin myös kiinnostus ulkomailmaa ja muita ihmisiä kohtaan vähenee. On faktatietoa siitä, että kun vauva joutuu seuraamaan perheväkivaltaa sivusta, niin tällainen tilanne jo vaikuttaa siihen, että lapsen on vaikeampi luoda tähän perheväkivaltaa kokeneeseen vanhempaan turvallista kiintymyssuhdetta. (Turunen 2004, 189-190.)

Perheväkivaltaa kohdanneella vauvalla on yleensä huono fyysinen terveys ja syömishäiriöitä. Myös vauvan vuorovaikutuksellinen ja motorinen kehitys voi viivästyä. Hän on levoton, itkuinen ja häntä on vaikea rauhoitella. Nämä oireet voivat johtua väkivaltaisen ilmapiirin lisäksi myös siitä, että vauvan tarpeita ei ole tyydytetty tarpeeksi johdonmukaisesti, niin että lapsi kokisi saaneen turvallisuuden tunteen. Oireita voivat olla myös uni- ja nukahtamishäiriöt. Syynä lapsen heräilyyn ja säpsähtelyyn voi olla melu, turvattomuuden tunne tai tyydyttämättömät fyysiset tarpeet esim. nälkä tai märkä vaippa. (Holmberg 2000, 14-15.)

Vauva on valitettavasti liian usein yksi osa väkivallan toistumista: vauva itkee, koska hänen perustarpeitaan ei ole tyydytetty. Vanhemmat puolestaan hermostuvat vauvan itkusta, jonka seurauksena vauva itkee entistä enemmän ja vanhempien välille syntyy ristiriitoja. Tilanteen aiheuttama stressi johtaa aina uudestaan uuteen väkivaltatilanteeseen myös vanhempien välillä ja lapsi voi olla tilanteessa todistajana. (Holmberg 2000, 15.)

Pieni lapsi ei kysele miksi eikä syyttele, hän yrittää rakastaa kaikin voimin ja keinoin saadakseen aikuiselta tarvitsemansa rakkauden, hoivan sekä myös turvan (Turunen 2004, 190).

7.2 Leikki-ikä

Perheväkivalta näkyy usein lapsen toiminnassa, esimerkiksi rajuina satuttavina leikkeinä tai kiroilemisena. Perheväkivallan ollessa jatkuvaa lapsen leikki on yleensä tietyllä lailla mekaanista, ilotonta ja samaa kaavaa toistavaa. Mielialahäiriöt voivat olla jo leikki-ikäisillä jo hyvin yleisiä. Joidenkin tutkimusten mukaan 70 % leikki-ikäisistä on todettu ahdistuneisuutta sekä jatkuvaa surullisuutta. Lapset voivat kokea erilaisia kauhutiloja, joille ei ole mitään loogista selitystä. Lapsi voi myös pelätä joitain asioita, kuten hämähäkkejä, epätavallisen paljon. (Holmberg 2000, 15.)

Leikki-ikäisillä on yleensä muita ikäryhmiä enemmän somaattisia oireita kuten vatsakipuja sekä pääkipuja. Monet tietävät, että vatsakipua valittavalla koululaisella voi olla ongelmia koulussa, eikä siksi halua mennä sinne. Mutta onko kukaan ajatellut, että iltapäivällä päiväkodissa mahakipua valittava lapsi voikin pelätä kotiin menoa ja haluta päästä syliin ennen paluuta hänen omaan arkeensa. (Holmberg 2000, 15.)

Leikki-ikäinen lapsi, joka on kokenut perheväkivaltaa voi käyttäytyä helposti itseään nuoremman lapsen tavoin, sillä hän on kokenut trauman, jonka takia hän taantuu ikätasoaan varhaisemmalle kehitystasolle. Esimerkkinä tästä onkin se, että pitkään ilman vaippoja ollut lapsi saattaa alkaa kastella housujaan taas tai haluta tulla oltuaan ilman monta vuotta. (Holmberg 2000, 15.)

8 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Päätutkimusongelmana tutkimuksessa on, miten varhaiskasvattajat tunnistavat lapsen, joka on todistanut perheväkivaltaa. Päätutkimusongelman lisäksi kahtena alatutkimusongelmana ovat: Millaisia valmiuksia varhaiskasvattajilla on kohdata perheväkivaltaa todistanut lapsi sekä miten varhaiskasvattajat voivat tukea ja ohjata lasta? Varhaiskasvattajilla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa lastentarhanopettajia sekä lastenhoitajia.

Laadullisen tutkimukseen liittyy usein hypoteesittomuus, joka tarkoittaa sitä, ettei tutkijalla ole vankkoja ennakko-oletuksia tutkimuksensa tuloksista, eli hän ei testaa tiettyä teoriaa ja sen toimivuutta otoksessa. Laadullisessa tutkimuksessa oletukset ja kokemukset eivät saa kahlita tutkimusasetelmaa tai sen etenemistä, joten tutkimuskohteesta muodostetut ennakko-oletukset tehdään itselle tietoisiksi ja siten huomioidaan ne tutkimuksen esioletuksina. Tutkija voi muodostaa itselleen työhypoteeseja, eli arvauksia siitä, mitä analyysissä mahdollisesti paljastuu, mutta aineiston hankkimisen ja analyysin tarkoitus ei ole hypoteesien todistaminen vaan niiden keksiminen. Tutkimusaineiston analyysin voidaan siis ajatella avaavan tutkijalle uusia näkökulmia kuin vahvistavan jo olemassa olevia. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Tämän tutkimuksen esioletuksena on, että perheväkivallan ongelmien tiedostettu tai tiedostamaton kieltäminen on tavallista lasten kanssa työskentelevien ammattilaisten keskuudessa. Tämä johtuu osittain siitä, että pienen lapsen hätää ja avuttomuutta on usein vaikea uskoa ja kohdata. (Nettiturvakoti 2015.) Esioletus perustuu teoriasta saatuun tietoon sekä omiin kokemuksiin varhaiskasvatuksesta.

Tutkimuksessa käsiteltiin varhaiskasvattajien käsityksiä eli sosiaalisia representaatioita perheväkivallasta ja lapsesta sen todistajana.

Sosiaalinen representaatio on melko moniselitteinen sekä epämääräinen käsite. Teorian perustaja Serge Moscovici määrittelee sosiaaliset representaatiot arvojen, ajatusten, mielikuvien ja käytäntöjen järjestelmiksi, joilla on kahdenlaisia tehtäviä. Ensinnäkin sosiaaliset representaatiot luovat järjestyksen, jonka avulla yksilö voi

suunnistautua maailmassa ja kontrolloida sitä. Toiseksi sosiaaliset representaatiot mahdollistavat ryhmän jäsenten välisen kommunikaation tarjoamalla koodin, jonka avulla he pystyvät nimeämään ja luokittelemaan eri puolia ympäristöstään sekä omasta historiastaan. Sosiaaliset representaatiot tarjoavat yksilölle sosiaalisen ja materiaalisen ympäristön tulkintamallin. (Helkama, Myllyniemi, Liebkind 2000, 159.)

8.1 Tutkimusmenetelmä

Kvalitatiivinen eli laadullinen ja kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimus on nähty kahtena pohjimmiltaan erilaisena ajatusmallina, joiden kautta sosiaalista maailmaa on voitu tutkia. Kun kvantitatiivinen tutkimus keskittyy numeroihin ja merkityksiin, kvalitatiivinen tutkimus painottuu sanoihin ja fokus on ihmisten käyttäytymisessä. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa siis luotetaan induktiivisiin eli aineistolähtöisiin päätelmiin, kun taas kvantitatiivinen tutkimus hyödyntää hypoteettis-deduktiivisiä eli teorialähtöisiä metodeja. (Brannen 2007, 282-283.)

Tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Laadullisessa tutkimuksessa lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen, se on kokonaisvaltaista tiedon hankintaa. Laadullisen tutkimuksen aineisto kootaan luonnollisissa, todellisissa tilanteissa, kuten haastatteluissa. Tutkija siis ottaa huomioon paperilla saadun tiedon lisäksi havaintonsa ja keskustelunsa tutkittavien kanssa. (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2009, 161, 164.) Laadullinen tutkimus on prosessin kaltainen. Aineistonkeruun välineenä on usein tutkija itse, joten aineistoon liittyvien näkökulmat ja tulkinnat voidaan katsoa kehittyvän tutkijan tietoisuudessa tutkimusprosessin edetessä. (Kiviniemi 2015, 74.)

Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on paljastaa odottamattomia seikkoja, johon pyritään aineiston monitahoisella ja yksityiskohtaisella tarkastelulla. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään saamaan tutkittavien näkökulmat ja ”ääni” esille. Suosittuja metodeja ovat esimerkiksi teema- ja ryhmähaastattelut, osallistuva havainnointi sekä erilaisten dokumenttien ja tekstien diskursiiviset analyysit. (Hirsjärvi ym. 2009, 164.)

8.2 Aineistonkeruumenetelmät ja tutkimusaineisto

Opinnäytetyön aineisto kerättiin kahdesta Vaasan kaupungin päiväkodista. Tutkimusta varten haastateltiin viittä varhaiskasvattajaa, joista 3 oli lastentarhanopettajia ja 2 lastenhoitajia. Tutkimuksessa varhaiskasvattajilla tarkoitetaan lasten kanssa työskenteleviä ammattilaisia. Varhaiskasvattajan ammattinimikkeitä voivat olla lastentarhanopettaja, perhepäivähoitaja, päivähoitaja, sosionomi, lastenhoitaja, lastenohjaaja tai ryhmäperhepäivähoitaja. (Julkisten hyvinvointialojen liitto 2015). Tutkimukseen valittiin kyseiset päiväkodit, koska tekijät olivat suorittaneet niissä viimeisen harjoittelujaksonsa. Koettiin, että aiheen käsittely tutun henkilön kanssa on hedelmällisempää ja aiheesta saadaan enemmän irti.

Tutkimuksessa aineistonkeruumenetelmänä käytettiin puolistrukturoitua teema-haastattelua. Teemahaastattelussa esiin nostetut teemat ovat tarkoin pohditut ja määritellyt. Teemahaastattelu tarkoittaa keskustelua, jolla on etukäteen päätetty tarkoitus. Haastattelussa on tärkeää, että haastattelun rakenne pysyy haastattelijan hallinnassa, eli pysytään käsiteltävässä aiheessa. Etuna teemahaastattelussa on, että kerätty aineisto koostuu aidosti haastateltavan henkilön kokemuksista ja käsityksistä. Etukäteen suunnitellut kysymykset eivät rajaa kertyvää aineistoa, mutta tutkijan etukäteen valitsemat teemat sitovat aineiston käsillä olevaan tutkimusongelmaan. (Virsta 2015.) Opinnäytetyössä päätettiin käyttää tätä tutkimusmenetelmää, koska tutkittavien joukko oli pieni ja aihe oli arka, lapsi perheväkivallan todistajana. Haastattelulomake testattiin vaasalaisen päiväkodin työntekijällä.

Tutkittaviksi valittujen päiväkotien johtajat myönsivät tutkimusluvan keväällä 2015 ja lupa käsitti valittujen päiväkotien työntekijöiden haastattelemisen tutkimustamme varten. Haastateltavia pyydettiin henkilökohtaisesti mukaan tutkimukseen ja tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista. Lähetimme tutkimuksen kyselylomakkeen etukäteen haastateltaville, jotta heillä oli aikaa pohtia ja valmistautua haastatteluun. Haastateltavat haastateltiin erikseen haastatteluun varatussa huoneessa, jotta he saattoivat keskittyä rauhassa käsiteltävään aiheeseen. Aikaa haastatteluille varattiin noin puolituntia. Haastateltavat olivat työskennelleet varhaiskasvattajina 7 vuodesta 35 vuoteen.

Tutkimusaineisto koostui viiden varhaiskasvattajan haastatteluista. Haastattelutilanne nauhoitettiin ja nauhoitukset litteroitiin myöhemmin tutkimuksen analyysia varten.

8.3 Aineiston analysointi

Kaikki haastattelujen kautta saamamme aineisto äänitettiin ja litteroitiin. Aineiston analysointiin käytettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysiä voidaan käyttää vaikka silloin, kun tutkimus tuottaa runsaasti aineistoa, esimerkiksi haastattelujen avovastausten analysointiin. Tätä analyysitapaa ohjaavat tutkimuksen suunnitteluvaiheessa keskeisiksi havaitut käsitteet sekä silloin alustavasti asetettu hypoteesi eli esioletus. (Hirsjärvi & Hurme 1995, 114-115.) Näillä perusteilla alettiin siis analysoida saatuja tutkimustuloksia sisällönanalyysin avulla.

Sisällönanalyysissä tutkija valitsee saamastaan aineistosta tarkastelun muuttujat. Analyysissä muuttujat jaetaan erilaisiin luokkiin, esimerkkinä: muuttujan tietoisuus aiheesta on heikko, melko heikko, keskinkertainen, hyvä, erittäin hyvä. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa muuttujien rajat voivat olla vähän epäselvempiä kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa. Laadullisessa eli kvalitatiivisessa tutkimuksessa kaikille muuttujille ei välttämättä anneta jotain arvoa jokaisella ulottuvuudella, vaan tutkijat voivat tarkastella aineistoaan ”avarakatseisemmin”. Tutkijat voivat esimerkiksi ilmoittaa, että noin kaksi kolmannesta haastateltavasta henkilöistä kertoo olevansa suhteellisen kiinnostuneita asiasta. (Hirsjärvi & Hurme 1995, 115.) Tässä esimerkissä muuttujille, ei ole annettu arvoja vaan vastauksia tarkastellaan eri näkökulmista.

8.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksissa pyritään välttämään virheiden syntymistä arvioimalla sen reliabiliteettiä eli luotettavuutta sekä validiteettiä eli pätevyyttä. Tutkimus on reliabiliteettiä, mikäli eri tutkimuskerroilla päädytään samankaltaisiin tuloksiin. Tutkimuksen pätevyydellä puolestaan tarkoitetaan sitä, että tutkimuksella mitataan juuri sitä mitä on tarkoituskin mitata ja tällöin tutkimus on validi. (Hirsjärvi ym. 2009, 231.) Itseenään koko tutkimuksen raportointia voidaan pitää keskeisenä luotettavuuden osa-

alueena. Sitä voikin luonnehtia laadullisen tutkimuksen tutkimus-
työnkulmakiveksi. (Kiviniemi 2015, 86.)

Tämän tutkimuksen luotettavuutta pyrittiin lisäämään valitsemalla päiväkodeista eri koulutustaustaisia varhaiskasvattajia, he olivat myös eri-ikäisiä ja työ-
kokemusta osalla oli enemmän kuin osalla. Jokainen varhaiskasvattaja haastatel-
tiin yksilöllisesti ja jokaiseen haastattelutilanteeseen oli varattu tarpeeksi aikaa
sekä rauhallinen tila haastattelemisen ajaksi. Nämä seikat lisäsivät myös tutki-
muksen luotettavuutta ja pätevyyttä. Jos haastateltavia olisi ollut suurempi joukko,
niin tutkimuksen luotettavuus olisi parantunut. Haastattelun kysymykset oli suun-
niteltu huolella, joka varmisti sen, että saamme vastauksia haluamiimme asioihin
ja tutkimus on luotettavampi, kun pystymme ohjailemaan haastattelutilannetta ai-
heeseen liittyvien kysymysten avulla.

Tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista ja haastattelut tehtiin luottamuk-
sellisesti. Tutkimuksessa ei mainita haastateltujen varhaiskasvattajien nimiä eikä
päiväkodin nimet tule myöskään julki tutkimuksessa. Haastatteluista saatu aineis-
to tuhottiin asianmukaisesti tutkimuksen valmistuttua.

Tutkimuksen eettinen näkökulma voidaan jakaa kolmeen eri luokkaan: tutkimus-
aiheen eettisyyteen, tutkimusmenetelmien eettisyyteen sekä tutkimuksen analy-
soimisen eettisyyteen. Aiheen eettisyyttä voidaan pohtia siten, että onko aiheem-
me perustellusti valittu. Tutkimusmenetelmien eettisyyttä voidaan pohtia siten,
että ovatko aineistonkeruumenetelmät tutkimuksessa sellaisia, että niillä saadaan
selville tutkimuksessa tutkittava asia. Tutkimuksen analysoimiseen liittyen esi-
merkiksi haastattelujen aukikirjoittamisvaiheessa ei saa näkyä haastateltujen nimiä
tai muuten tutkimus ei ole eettisesti oikein. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka
2006.)

Tutkimuksen aihe on perustellusti valittu, sillä aihe on hyvin ajankohtainen. Aihe
käsittelee perheväkivaltaa ja varhaiskasvattajia sekä heidän tietämystään aiheesta.
Tutkimuksessa haluttiin nostaa tämän aiheen esiin, jotta siihen kiinnitettäisiin tu-
levaisuudessa enemmän huomiota erityisesti varhaiskasvatuksessa. Aineistonke-
ruumenetelmänä toimi puolistrukturoitu temahaastattelu ja aihe oli tarkoin rajat-

tu, jotta saamme vastaukset tutkimuskysymyksiin. Aineiston analysoinnissa otettiin tarkasti huomioon, ettei päiväkotien tai haastateltujen nimiä tule missään vaiheessa mainituiksi.

9 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tutkimuksen kyselylomake koostui yhdeksästä eri kysymyksestä, joista osa sisälsi tarkentavia alakysymyksiä. Kyselylomakkeen kautta selvitettiin varhaiskasvattajien käsityksiä siitä, miten he tunnistavat ja tukevat perheväkivaltaa todistanutta lasta päivähoitossa.

Haastattelun alussa haastateltavat kertoivat ammattinsa ja työkokemuksensa, joka vaihteli 7 vuodesta 35 vuoteen. Kysyttäessä onko haastateltava kohdannut työssään perheväkivaltaa todistaneen lapsen, haastatelluista kolme viidestä kertoi kohdanneensa perheväkivaltaa todistaneen lapsen työssään, kun taas kaksi viidestä ei ollut kohdannut tai oli epävarma kohtaamisesta.

9.1 Varhaiskasvattajien käsitykset perheväkivaltaa todistaneen lapsen tunnistamisesta

Haastatteluissa selvitettiin varhaiskasvattajien käsityksiä siitä, miten perheväkivaltaa todistanut lapsi tunnistetaan päivähoitossa. Jokaisella haastateltavalla oli jokin käsitys siitä, miten perheväkivaltaa todistaneen lapsen voi tunnistaa päivähoitossa, vaikka varsinaista kokemusta ei kaikilla ollut.

Varhaiskasvattajien käsitykset jaettiin perheväkivaltaa todistaneen lapsen tunnistamisesta kahteen pääluokkaan: lapsen toimintaan sekä työntekijän havaintoihin. (ks. Taulukko 1). Ensimmäinen pääluokka käsittää lapsen toimintaan liittyviä ilmaisuja; väistelyn, sulkeutuneisuuden, pahan olon ilmaisun piirtämisen ja leikin kautta sekä lapsen oireilun. Lapsi saattaa myös itse kertoa asiasta. Toinen pääluokka puolestaan käsittää työntekijän havaintoihin perustuvia ilmaisuja; työntekijän oman päättelyn sekä ymmärryksen ilmiön vaikeasta tunnistettavuudesta. Vastauksissa esiin nousivat eritoten lapsen kertomus sekä työntekijän oma päättely. Kolme viidestä haastateltavasta nosti nämä asiat esiin.

”Muutamat niistä on kertonut, että sehän on tietenkin sitten heti, jos lapsi kertoo, niin se pitää heti selvittää.”

Taulukko 1. Käsityksiä perheväkivaltaa todistaneen lapsen tunnistamisesta

Lapsen toiminta	Työntekijän havainnointi
<ul style="list-style-type: none"> - Lapsen kertomus - Leikkiminen - Piirtäminen - Lapsi väistää/varoo - Lapsen sulkeutuneisuus - Lapsen oireilu 	<ul style="list-style-type: none"> - Työntekijän päätteleminen - Ilmiön vaikea tunnistettavuus

”Mun mielestä nykyään nää otetaan aika tosissaan, että heti jos pikkusenkin tiimissä kollegat huomaa tai huomataan niin, kyllä sitä lähdetään heti mun mielestä puimaan ja pohtimaan ja seuraamaan.”

Varhaiskasvattajien mukaan perheväkivallan todistaminen voi näkyä lapsen käyttäytymisessä ja toiminnoissa. Lapsi voi purkaa pahaa oloaan leikin tai piirtämisen kautta. Leikit voivat usein olla rajuja ja ne voivat esimerkiksi kuvastaa nähtyjä tappeluita. Piirtämisessä aiheet puolestaan ovat synkkiä ja värit voivat olla tummia. Jos isä tekee pahaa äidille, voi lapsi jättää isän kokonaan piirtämättä tai piirtää isän ilkeän näköiseksi. Lapsen käyttäytyminen voi puolestaan olla sulkeutunut, eli hän ei ota kontaktia toisiin ihmisiin. Lapsi saattaa väistellä toisia, etenkin jos henkilö tuntuu uhkaavalta tai on vihainen.

”Mutta nää nyt on aika selkeitä, nää omat liikkeet lapsella. Jos se pelkää, että sitä tullaan lyömään, niin se niinku väistää.”

Perheväkivaltaa todistaneen lapsen tunnistaminen on loppujen lopuksi kuitenkin vaikeaa, jos lapsi ei itse kerro asiasta.

”No, tähän on sillain aika vaikee loppujen lopuks tunnistaa..”

”Mutta jos ei oo mitään fyysisiä jälkiä ja lapsi ei kerro niin vaikeehan se on tunnistaa, että mitä se on se niin sanottu avunhuuto ja se käytös, että onko se perheväkivaltaa vai jotain muuta.”

9.2 Päivähoidon henkilökunnan epäilyksiä lapsesta perheväkivallan todistajana

Haastateltavilta tiedusteltiin myös, onko kukaan heidän kollegoistaan joskus ker-tonut nähneensä tai havainnoineensa työssään perheväkivaltaa todistaneen lapsen.

Kolme viidestä haastateltavasta kertoi tällaisen asian tapahtuneen. He kuitenkin painottivat, että yleensä asiasta on ensin puhuttu tiimin kanssa, pohdittu yhdessä tilannetta ja aloitettu seuraamaan lapsen käyttäytymistä.

”Joo on, kyllä sitä on sitten lähdetty selvittämään, että omassa tiimissä ensin ja sitten perheen kanssa, että voidaan keskustella.”

”No yleensä näissä ryhmissä, kun tätä on ollu, niin ollaa niinku yhdessä päädytty tähän ja mietitty ja pohdittu, että kuka sitä on alkanut ensin epäi-lemään.”

”Ei oo sitä, että olis nähny vaan just siitä mitä lapsi on puhunu mitä hän on kokenu.”

Kaksi viidestä haastateltavasta puolestaan kertoi, että ei ole kohdannut koskaan työelämässään tällaista tilannetta.

”Vaikea nähdä lapsesta onko kokenut henkistä väkivaltaa.”

Vastaukset olivat osalla hyvin ympäröityjä ja tarkentavin kysymyksiin selvitettiin mitä he näillä vastauksillaan käytännössä tarkoittivat.

9.3 Perheväkivaltaa todistaneen lapsen oireilu ja käyttäytymisen muutokset

Seuraavaksi haastateltavilta kysyttiin heidän käsityksiään siitä, miten perheväkivaltaa todistanut lapsi oireilee ja miten perheväkivalta voi näkyä lapsen päivittäisissä toiminnoissa.

Taulukko 2 kuvaa haastateltujen varhaiskasvattajien vastauksia haastattelukysymykseen. Osittain vastaukset olivat samanlaisia kuin kysymyksessä 3. *Millainen käsitys sinulla on perheväkivaltaa kohdanneen lapsen tunnistamisesta?*

Taulukko 2. Lapsen oireilu ja käyttäytyminen

Perheväkivaltaa todistaneen lapsen oireilu	Perheväkivaltaa todistaneen lapsen käyttäytyminen/toiminta
<ul style="list-style-type: none"> - Vetäytyminen - Hiljaisuus - Levottomuus - Sulkeutuminen - Kastelu - Tuhriminen - Alapään koskettelu - Kokonaisvaltainen huonovointisuus 	<ul style="list-style-type: none"> - Väistäminen - Vetäytyminen - Keskittymiskyvyttömyys - Lojaalius vanhempia kohtaan - Leikki - Piirtäminen

Kysyttäessä perheväkivaltaa todistaneen lapsen oireilusta haastateltavat nostivat esiin niin fyysisiä kuin psyykkisiä oireita. Erityisesti kastelu, vetäytyminen, levottomuus sekä toisaalta hiljaisuus nostettiin esiin mahdollisina merkkeinä siitä, että lapsella ei ole kaikki hyvin. Muita mahdollisia oireita olivat tuhriminen, alapään koskettelu, sulkeutuminen ja kokonaisvaltaisen huonovointisuuden näkyminen lapsesta.

”Ja sitten jos oireita ajattelee, niin toiset lapset voi olla tosi, että ne vetäytyy, voi olla tosi hiljaisia.”

”On aina ryhmässä näitä tyttöjä ja poikia, jotka tota noin, rapsuttelee itseensä alapäästä ja tekee kaikenlaista, että sekään ei oo, mutta sitten alko tulla kaikenlaisia pieniä oireita ja sitten huomaa, että siellä oli joku.”

”No voi olla sulkeutunut, sit tietysti voi olla tällaiset kastelut ja tuhrimiset, niin niistä miettii aina, että mitä on siinä takana.”

Vastatessa kysymykseen, miten perheväkivalta näkyy lapsen toiminnassa, päälimmäisenä esiin nousi, että lapsi saattaa väistää sekä purkaa pahaa oloa leikin kautta. Perheväkivaltaa todistanut lapsi saattaa kavahtaa aikuisen äkkinäisiä liikkeitä ja vihaista äänensävyä peläten, että hänelle tehdään pahaa. Leikeissä lapsi voi toistaa kotona tapahtuvia väkivaltaisista tapahtumista, joita on kuullut tai nähnyt.

”Sitten jos huomaa, niin ne voi leikeissään niinku leikkiä, esimerkiksi barbeillansa niitä tilanteita, että barbeilla ehkä tapellaan tai jotain.”

Muita esiin nousseita asioita olivat muutokset lapsen toiminnassa ja käyttäytymisessä, kuten vetäytyminen, keskittymiskyvyn heikkeneminen sekä lojaalius vanhempia kohtaan. Etenkin yksi haastateltavista toi huolensa esiin tämän asian suhteen. Lapsi voi olla todella lojaali vanhempiaan kohtaan, eikä kerro kotona tapahtuvasta perheväkivallasta. Syynä voi olla se, että lapsi syyttää väkivallasta itseään tai hän voi uskoa, että kaikki elävät samalla tavoin. Myös lapsen ehdoton rakkaus vanhempiaan kohtaan estää lasta hakemasta apua.

”Ja lapsihan on hirveen lojaali. Sehän ei kerro, kun ajattelee, että kun mä valmistuin ja siellä ryhmässä oli lapsi, siis se oli todella, niin loppujen lopuksi, todella paljon pahempi mitä siel perhees tapahtu. Ja se lapsi ei ker-tonut, kunnes sitten rupes ne semmoset fyysiset oireet, jotenkin siitä rupes näkee sellasen kokonaisvaltasen huonovointisuuden.”

9.4 Päivähoidon tukitoimet

Kysymys numero 7 sisälsi yhden pääkysymyksen ja kolme alakysymystä. Pääkysymyksellä pyrittiin selvittämään, miten päivähoito tukee ja ohjaa perheväkivaltaa kohdannutta lasta.

Taulukossa 3 jaettiin päivähoito tukitoimet kahteen eri pääluokkaan: asian eteenpäin viemiseen ja lapsen tukemiseen. Pääluokka ”asian eteenpäin vieminen” käsittää seuraavan alaluokan, eli lastensuojeluilmoituksen tekemisen ja toinen pääluokka ”lapsen tukeminen ” käsittää seuraavat alaluokat: vanhempien kanssa keskustelut/asian puheeksi ottamisen sekä lapsen yksilöllisen kohtaamisen.

Taulukko 3. Päivähoidon tukitoimet lapsen avuksi

Asian vieminen eteenpäin	Lapsen tukeminen päivähoitossa
<ul style="list-style-type: none"> - Lastensuojelu 	<ul style="list-style-type: none"> - Vanhempien kanssa keskustelut/Asian puheeksi ottaminen - Lapsen yksilöllinen kohtaaminen

Valtaosa haastateltavista painotti keskustelun vanhempien kanssa olevan tärkeä osa päivähoito tukitoimia. Ensin keskustellaan asiasta vanhempien kanssa ja mikäli tilanne ei muutu, tehdään lastensuojeluilmoitus.

”Ensimmäisenä vaikka aina ajattelis, että no me lähdetään sitten johki lastensuojeluun, mutta ensimmäisenähän meidän pitää ottaa ne vanhemmat siihen keskusteluun ja me jutellaan vanhempien kanssa.”

”Se on ensin se perhe, vanhemmat ja sen jälkeen lastensuojelu.”

Vain yksi haastateltavista nosti esiin lapsen yksilöllisen kohtaamisen. Hän kertoi, että on tärkeää miettiä, miten perheväkivaltaa todistanut lapsi huomioidaan päivähoidossa, miten lapselle puhutaan ja mikä voi lapsesta tuntua vaikealta, esimerkiksi jotkut lapsista eivät halua, että heihin kosketaan. Tällöin pitää pohtia, miten lapsen ahdistusta ja tunteita käydään läpi.

”Tietyt lapset eivät halua, että heihin kosketaan. Niin just on tärkeitä, että opitaan kysymään, että saako vaikka hieroa pallolla tai saako hieroa käsillä, että lapsi antaa sen luvan siihen. Sit mun mielestä on tärkeitä, että lapsen kanssa voi käydä läpi niitä hänen tunteitaan sillälaila.”

Haastateltavista erityisesti yksi nosti esiin myös lisäkoulutuksen tärkeyden. Hän kertoi toivovansa selviä toimintaohjeita henkilökunnalle siitä, mitä tehdä, jos kohtaa lapsen, joka on todistanut perheväkivaltaa.

”Mun mielestä tästä aiheesta pitäis olla niinku jotain koulutuksiaki enemänki henkilökunnalle ja sitte ihan se, että on sellaset selvät sävelet ja niin ku toimintaohjeet, ihan semmoset ihan että henkilökunnalle.”

”Mutta mun mielestä tää on vielä sellanen aihe, että tästä ei hirveesti vielä Suomes niin kun puhuta, niin ku päiväkodeissa ja yleensäkkään. Vähä semmonen vaiettu.”

9.4.1 Varhaiskasvattajien tietoisuus saatavilla olevista palveluista

Tutkimuksessa pyrittiin saamaan selville tietävätkö varhaiskasvattajat, mitä palveluita tällaisten perheväkivaltatilanteiden varalle on saatavilla ja miten he puuttuivat tällaiseen tilanteeseen työssään.

Tämän kysymyksen vastaukset jaettiin kolmeen eri pääluokkaan vastausten analysoinnin helpottamiseksi. Pääluokiksi muodostuivat: päivähoidon omat tukimuodot, perheen tukeminen ei kuulu päivähoidon toimintaan sekä palveluiden tarjonta. Pääluokkien alle luokiteltiin seuraavat asiat: hyvien roolimallien asettaminen ja rajat, vanhempien kanssa keskustelu, asian eteenpäin vienti, perhetukikeskukset, ja lastensuojelu.

Yksi haastatelluista sanoi, että perheen tukeminen ei kuulu päiväkodin tehtäviin, vaan heitä pyritään ohjaamaan eteenpäin oikeanlaisen avun piiriin.

”Me ei niinku kuuluta perheen juttuihin se vaan, että lastensuojeluilmoitus lapsen asioista tehdään.”

Haastateltavat pitivät tärkeimpänä asiana vanhempien kanssa keskustelua. Kolme viidestä vastasi, että tällaisen tilanteen sattuessa tulee ensin keskustella vanhempien kanssa aiheesta. Myös kolme viidestä haastatellusta vastasi lastensuojelun nousevan tärkeimmäksi palvelumuodoksi tällaisessa tilanteessa. Ainoastaan yksi haastateltu kertoi perhetukikeskusten olevan yksi tärkeä palvelu perheille tämän kaltaisessa tilanteessa.

9.4.2 Päiväkotien menetelmät perheen tukemiseen

Tutkimuksessa selvitettiin myös onko päiväkodeilla joitain tiettyjä menetelmiä koko perheen tukemiseen. Kysymyksenä tämä aiheutti haasteita, koska kukaan vastaajista ei tiennyt millaisia menetelmiä tällaisten tilanteiden varalle voisi ylipäätään olla olemassa.

Taulukossa 4 on jaoteltu haastateltavien vastaukset kahteen eri pääluokkaan. Pääluokkina tässä kysymyksessä ovat auttavat tahot sekä päiväkodin oma toiminta. Pääluokkien alle muodostui eri alaluokkia. Auttaviksi tahoiksi jaoteltiin Mannerheimin Lastensuojeluliiton lastenhoitoavun ja neuvolan, kun taas päiväkodin oman toiminnan alle sijoitimme muualle ohjaamisen, erityislastentarhanopettajan, keskustelut, yleisen tukemisen sekä ”ei erityisiä menetelmiä” -kohdan.

Taulukko 4. Päivähoidon menetelmät perheen tukemiseen

Auttavat tahot	Päiväkodin oma toiminta
<ul style="list-style-type: none"> - MLL lastenhoitoapu - Neuvola 	<ul style="list-style-type: none"> - Muualle ohjaaminen - Erityislastentarhanopettaja - Keskustelut - Yleinen tukeminen - Ei erityisiä menetelmiä - Ei kuulu päiväkodille

Vastaajilla oli vaikea ymmärtää se, millaisia menetelmiä heillä nyt voisi olla varhaiskasvatuksessa tällaisen tilanteen varalle. Kaksi viidestä haastateltavasta kertoi, että heillä ei ole päiväkodilla erityisiä menetelmiä ja kaksi viidestä myös vastasi, että he ohjaisivat tällaisessa tilanteessa perheen muualle hakemaan apua.

”Tänä päivänä on paljon perheitä, jotka tarvitsevat sitä erityistä tukea, että kyllähän meidän päivät menee siihen, että me huomioidaan ehkä semmoinen ekstra huomiointi, mutta en mä tiedä onko meillä mitään erityisiä menetelmiä.”

”No, keskustelu mulle ensimmäisenä tulee mieleen ja tuen antaminen. Että jos siellä taustalla on jotakin seikkoja johon me voitais vaikuttaa tai tuki-palveluita tai mitä nää nyt on, näitä samanvertasia samassa tilanteessa olevia, että panis vähä niinku sinne päin sitä liikettä.”

Tuen antaminen nousi yhtenä tärkeimpänä tekijänä haastateltavien vastauksissa. Tukeminen on ehkä helpoin tapa antaa perheelle sitä heidän tarvitsemaansa ”huomiota” ja kuitenkin varhaiskasvattajat eivät ala antamaan perheille mitään erityistä ”terapiaa”, vaan he kokevat että tuen antaminen ja oikean palvelun piiriin ohjaaminen on perheille parhaaksi.

9.4.3 Suunnitelma perheväkivaltilanteiden varalle

Kysymyksessä selvitettiin, onko haastateltavilla varhaiskasvattajilla tietoa heidän päiväkotiansa suunnitelmista tällaisten tilanteiden varalle ja tulisiko tällainen suunnitelma ylipäätään olla olemassa.

Haastateltavien vastaukset vaihtelivat ”kyllä”-vastauksista ”ei”- ja ”en tiedä”-vastauksiin. Kysyessämme suunnitelman olemassaolosta vastaukset muodostuivat siten, että kaksi haastateltava vastasi, että heillä on suunnitelma tällaisia tilanteita varten ja kaksi haastateltava vastasi, että ei ole tällaista suunnitelmaa. Yksi vastasi myös, että hän ei tiedä onko heidän päiväkodillaan suunnitelmaa.

Haastateltavista neljä vastasi, että suunnitelma tulisi olla olemassa ja ainoastaan yksi vastasi, että päiväkotia ei tarvitse erillistä suunnitelmaa.

”Ei ole, mun mielestä samat pätee, nää niinku samat suunnitelmat...”

”Kyllä meillä on mun mielestä suunnitelma...”

”Jos mä ajattelen näitä suunnitelmia et mihinkä kaikkeen pitäis olla, niin ehkä on muita asioita jotka ku en itse oo sitä kokenu, että ois niin ku perheväkivaltaa, niin se ei tunnu niin niinku semmoselta tärkeeltä...”

”Meillä on ollut paljon kaikenlaisia tässä matkan varrella, että me ollaan aika hyvin totuttu, vaikka ei tämmöseen sais tottua, mutta ollaan totuttu semmoseen, että tiedetään jo aikalailla mitä pitää tehdä.”

9.5 Nykyajan asenteet perheväkivaltaa kohtaan

Seuraavaksi selvitimme haastateltavilta, olivatko he huomanneet muutoksia asenteissa perheväkivaltaa kohtaan. Selvitimme myös, huomataanko ”entisaikojen” kurituskeinot päivähoitossa.

Valtaosa haastateltavista sanoi asenteiden muuttuneen ajan saatossa. Yksi haastateltavista kertoi asenteiden periaatteessa muuttuneen, mutta kuitenkin sanoi tietävänsä perheitä, joissa on tukistamista ja luunappeja.

”Toisten vanhempien mielestä ei se lasta mitenkään heikennä, vaikka sitä vähän tukistaa.”

Neljä viidestä vastaajasta nosti esiin sen, miten kaikenlainen tukistaminen, läimäyttäminen ja luunappien antaminen on Suomen laissa kielletty. Nykyään tällaisiin tilanteisiin puututaan nopeammin, eikä niitä anneta anteeksi niin helpolla kuin ehkä ennen annettiin. Nykyään myös isommat lapset tietävät oikeutensa ja vetoavat niihin.

Neljä viidestä haastateltavasta toi esiin haasteena myös kulttuurilliset erot ja maahanmuuton. Maahanmuutto on kasvanut vuosien saatossa ja päiväkodissa voi olla lapsia useistakin eri kulttuureista. Kulttuurit eroavat siinä, miten lapsia kohdellaan. Osa vastaajista sanoikin, että ajatusmallien muuttaminen on hankalaa.

”Ja sitten on tietysti meillä nää kulttuurilliset erot, meillä on paljon näitä maahanmuuttajataustaisia lapsia, ja niillä on taas aivan erilainen niinku kulttuuri siinä, että mitenkä ne lapsiansa sitten kohtelee.”

”Sit tulee nää kulttuurilliset erot. Jos on erimaista, niin niillä se on vielä niin sallittua ja tyyliin haluais, että meki täälä toimittais niin, että niinku neki toimii kotona. Niissä tapauksissa kyllä on parantamisen varaa. Ja siihen pitäis vain tiukemmin puuttua, että se on kiellettyä Suomessa.”

Kysyttäessä haastateltavilta, pystytäänkö ”entisaikojen” kurituskeinot huomamaan päivähoitossa, valtaosa vastasi myöntävästi. Neljä viidestä sanoi, että kurituskeinojen käyttö näkyy lapsen käyttäytymisessä. Aikuisen korottaessa ääntä ja lähestyessä vihaisena lapsi saattaa tehdä väistöliikkeen, mikä on yksi merkki siitä, että lasta on kuritettu. Lapsi saattaa myös mennä täysin lukkoon ja pelätä, että häntä läimäytetään.

”...mut sit, että on lyöty kyllä kepillä, et sellasta oon kyllä kuullu, että vanhempi on löynny kepillä.”

”Sanotaan näin, että semmonen lapsi, joka on saanut luunappeja tai jota on läimäytetty, niin se mitä huomaa, että jos esimerkiksi itse vihastuu ja

lähestyy lasta, niin lapsihan tekee sen väistöliikkeen. Sehän on hyvä merkki siitä että toi lapsi on saanut sitten läimäytyksiä, tukistusta tai luunappeja.”

9.6 Lisätietouden tarve

Haastattelun viimeisessä kysymyksessä kysyttiin, että kokevatko varhaiskasvattajat tarvitsevansa lisää tietoa perheväkivallasta, ilmiön tunnistamisesta sekä tällaiseen tilanteeseen puuttumisesta.

Jokainen haastateltava koki asian siten, että jonkinlaiset koulutukset asian tiimoilta olisivat hyödyllisiä ja, että tämän aiheen tärkeyttä tulisi korostaa jokaisessa päiväkodissa.

”Ei se varmasti huono asia ois ollenkaa...”

”Joo, kyllä. Ehdottomasti.”

Osassa vastauksista korostui se, että varhaiskasvattajat kaipaavat enemmän tukea toisiltaan ja sitä sellaista ”tiimi-henkeä”, että asioista keskusteltaisiin ja sovittaisiin paremmin.

”Justiin näis ku on palavereita työpaikallaki, et sitte me niin ku pohdittais niitä työnantajan ja työntekijöitten kanssa, et hei miten me täälä toimitaan ja mikä olis niin ku meidän tapa toimia näissä tilanteissa, et kaikilla on ne yhtenäiset.”

10 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli siis tutkia varhaiskasvattajien käsityksiä siitä miten he tunnistavat perheväkivaltaa todistaneen lapsen. Aihetta tutkittiin myös kahden alatutkimusongelman kautta, jotka olivat: Millaisia valmiuksia varhaiskasvattajilla on kohdata perheväkivaltaa todistanut lapsi sekä miten varhaiskasvattajat voivat tukea ja ohjata lasta?

Haastateltaville oli työvuosia kertynyt 7-35 vuotta. Ainoastaan kolme näistä viidestä haastateltavasta kertoi kohdanneensa perheväkivaltaa uransa aikana ja kaksi haastateltavaa ei ollut törmännyt asiaan. Kun työvuosia haastateltaville oli kertynyt kuitenkin jo aika paljon, niin helposti olettaisi, että perheväkivaltatilanteet olisivat tulleet jokaisen haastateltavan kohdalle jollain tapaa, mutta näin ei siis ole. Tästä voi jo siis päätellä, että perheväkivaltaa todistanut lapsi on vaikea tunnistaa päivähoitossa.

Tutkimuksessa selvitettiin siis, miten varhaiskasvattajat käsittävät tällaisen tilanteen tunnistamisen päivähoitossa. Työntekijöiden käsitys lapsen tunnistamisesta nivoutuu käytännössä selkeisiin merkkeihin ja oireisiin. Työntekijät osasivat luetella erilaisia lapsen käyttäytymistapoja kuten synkkien piirustusten tekemisen tai kotona tapahtuneiden tilanteiden toistamisen leikkiessä. Tilanteen tunnistamista vaikeuttaa esimerkiksi se, jos hiljainen lapsi on joutunut kotonaan todistamaan perheväkivaltaa ja hän alkaa oireilla sulkeutumalla entisestään. Tällöin tilanne on vaikea huomata, jos lapsi on muutenkin ollut aika hiljainen ja joutunut ehkä hie- man muiden lasten jalkoihin. On tärkeää kohdata jokainen lapsi yksilönä jolloin tällaisen tilanteen tunnistaminenkin helpottuisi.

Haastatelluista varhaiskasvattajista kolmella viidestä oli kokemusta siitä, että heidän kollegansa oli havainnoinut päivähoitossa perheväkivaltatilanteen todistaneen lapsen. Tästä huolimatta kaikki haastateltavat painottivat tiimityön merkitystä ja sitä miten tärkeää on arvioida yhdessä tilanteiden vakavuus. Johtopäätöksiä tästä voisi tehdä, että yhteistyö päiväkodin sisäisessä toiminnassa on erittäin tärkeää. Jokaisella tiimin jäsenellä on omat tietoutensa perheväkivallan näkymisestä lapsessa, jolloin on mahdollista ennaltaehkäistä ja puuttua tällaisiin tilanteisiin mah-

dollisimman ajoissa. Tällöin vastuu ilmiön tunnistamisesta ja siihen puuttumisesta ei ole vain yhdellä henkilöllä. Tiimin jäsenet saavat toisistaan tukea ja turvaa näin isojen asioiden käsittelemisessä. Jokainen varhaiskasvattaja muodostaa myös oman käsityksensä päivähoidon lapsista, jolloin vakavan tilanteen sattuessa, on jokaisella varhaiskasvattajalla oma näkemys lapsen tilanteesta. Tällöin jokaisen henkilön näkemykset voivat erota toisistaan paljonkin ja näistä näkemyksistä loppujen lopuksi pystytään kokoamaan se ratkaiseva johtopäätös.

Varhaiskasvattajien käsitykset lapsen oireilusta ja toiminnasta, kun hän on joutunut todistamaan väkivaltaa, olivat hyvin selkeästi jaottuneet psyykkisiin sekä fyysisiin oireisiin. Lueteltuja oireita ovat muun muassa kastelu, vetäytyminen ja levottomuus. Valtaosa haastateltavista nosti esiin selkeästi tunnistettavissa olevia oireita, ainoastaan muutama nosti esiin ehkä hieman epämääräisempiä oireita kuten alapään koskettelu. Tämä oireena on kuitenkin epäselvä siksi, koska se voi kuulua myös lapsen seksuaaliseen kehitykseen. Nimittäin lapsen normaaliin seksuaaliseen kehitykseen kuuluu muun muassa seksuaalisväritteiset leikit, itsensä tutkiskelu sekä koskettelu. (HUS 2015.) On vaikeaa vetää raja kuitenkin sen välille onko alapään koskettelu oire jostain vai onko se juuri tätä ihan normaalia lapsen kehitystä. Lyhyesti sanottuna varhaiskasvattajat kykenevät havaitsemaan niin sanottuja selkeitä oireita lapsen käytöksessä, mutta epäselvät oireet jäävät hieman pimentoon.

Esiin nousi myös asia, jonka ainoastaan yksi haastateltavista mainitsi, nimittäin lapsen lojaaliuden vanhempiaan kohtaan. (ks. luku 9.3). On tärkeää huomioida tämä varhaiskasvatuksessa, sillä lapsi on todella lojaali vanhempiaan kohtaan. Hän ei välttämättä kerro kotona tapahtuvista asioista, koska tuntee syyllisyyttä tapahtumista tai kerrottuaan tuntee syyllisyyttä, koska on "pettänyt" vanhempiansa luottamuksen. Myös se, että lapsi pitää perheväkivaltatilanteita niin sanotusti "normaalina" on huolestuttavaa ja puuttuminen mahdollisimman ajoissa ehkäisee tilanteen muuttumisen huonommaksi.

Yhtenä osana tutkimusta haluttiin selvittää varhaiskasvattajien käsityksiä siitä, miten päivähoitossa voidaan tukea ja ohjata lasta ja hänen perhettään, millaisia

menetelmiä varhaiskasvatus käyttää perheen tukemiseen sekä tietävätkö he, onko päiväkodissa erillinen suunnitelma tilanteen varalle.

Tutkimustuloksia tarkastellessa selvisi, että varhaiskasvattajien käsitys siitä, miten lasta voidaan tukea ja ohjata päivähoitossa oli vähäistä. Pääasiassa vastauksista esiin nousi mahdolliseksi tukimuodoksi keskustelut vanhempien kanssa ja sitä kautta mahdollisuuden tukea lasta. Keskustelujen avulla varhaiskasvattajat tuovat huoltaan esiin ja pyrkivät vaikuttamaan lapsen tilanteeseen. Jo asian puheeksi ottaminen ja vanhempien herättäminen tilanteeseen saattaa katkaista kotona tapahtuvan väkivallan kierteen. Vastaajat kertoivat, että mikäli muutoksia ei tapahdu, otetaan yhteyttä lastensuojeluun ja pyydetään lastensuojelutarpeen arviointia. Yleinen näkemys siis oli, että ensin keskustellaan vanhempien kanssa ja sitten otetaan yhteyttä lastensuojeluun. Haastateltavat eivät niinkään miettineet asiaa nimenomaan päivähoiton kannalta eli sitä, miten he voisivat tarjota lapselle tukea. Mahdollisena syynä voi olla myös se, että varhaiskasvattajat eivät tiedä, miten he voivat tukea lasta ja mikä jo päivähoiton arjessa itsessään on lapsen tukemista.

Tutkimuksessa haluttiin myös selvittää, tietävätkö varhaiskasvattajat, miten pitää toimia, jos kohtaa perheväkivaltaa todistaneen lapsen sekä mitä mahdollisia palveluita on tarjolla lapsen ja perheen tukemiseksi. Tutkimustuloksista ilmeni, että huolen herätessä päivähoitossa, ensimmäisenä toimenpiteenä on asian puheeksi ottaminen vanhempien kanssa. Tärkeimmäksi ja eniten mainituksi palvelumuodoksi puolestaan nousi lastensuojelu. Vain yksi haastateltavista kertoi myös perhetukikeskuksen olevan yksi mahdollinen palvelu perheelle. Haastattelussa ei noussut esiin muita mahdollisia palveluita, joiden avulla perhettä voitaisiin tukea. Tämä voi johtua siitä, että varhaiskasvattajilla ei ole riittävästi tietoa kaikista palveluista, joihin perhettä voidaan ohjata hakemaan apua.

Tutkimuksessa kysyttiin myös laajemmin, millaisilla menetelmillä päivähoito voisi tukea perhettä kokonaisuutena. Tutkimustuloksissa ilmeni, että varhaiskasvattajien tietoisuus mahdollisista päiväkodin menetelmistä perheen tukemiseen oli heikkoa. Suurin osa haastateltavista mainitsi tukimenetelmiksi keskustelemisen vanhempien kanssa sekä yleisen tukemisen ja huomion antamisen. Muuten haastattelussa ei noussut esiin erityisiä menetelmiä, joilla perhettä voisi tukea juuri

päivähoidossa. Osa varhaiskasvattajista painotti asian viemistä eteenpäin muulle taholle, kuten neuvolaan.

Tutkimuksessa selvisi myös, että perheen tukemisen ei ajateltu kuuluvan päivähoidon pariin. Perhe nähdään tavallaan erillään lapsesta. Vastaus yllätti, koska yhteistyöllä vanhempien kanssa ja kasvatuskumppanuudella on merkittävä rooli varhaiskasvatuksessa. Lapsi ja hänen perheensä muodostavat kokonaisuuden, mikä on mielestämme tärkeä ottaa huomioon varhaiskasvatuksessa. Perheessä tapahtuvat asiat vaikuttavat lapsen hyvinvointiin ja kehitykseen ja sitä kautta myös päivähoidon. Päivähoidon asiakas ei ole vain lapsi vaan myös lapsen vanhemmat. Haastattelussa haastateltavat painottivat useasti asian viemisestä eteenpäin muille tahoille, kuten juuri lastensuojeluun. Voisiko tämä toisaalta kertoa siitä, että varhaiskasvattajat haluavat siirtää vastuun perheen ja lapsen ongelmasta muualle. Onko varhaiskasvattajan nykyään liian helppo laittaa asia eteenpäin ja siirtää vastuun?

Tutkimustulosten pohjalta selvitettiin myös, että tietoisuus perheväkivaltaan liittyvän suunnitelman olemassaolosta oli epävarmaa. Valtaosa haastateltavista sanoi, että suunnitelma perheväkivaltilanteita varten tulisi olla, jotta jokaisella varhaiskasvattajalla olisi selkeät toimintaohjeet siihen, miten tällaisessa tilanteessa tulisi toimia. Selkeät ja juuri lapseen kohdistuvaan perheväkivaltaan liittyvät toimintaohjeet helpottavat asiaan puuttumista.

Tutkimuksessa ilmeni, että perheväkivalta ilmiönä koetaan myös kaukaiseksi ja ehkä samalla ilmiön olemassaoloa aliarvioidaan, mikä vaikeuttaa ilmiön tunnistamista ja siihen puuttumista. Haastattelussa esitetty kommentti (ks. luku 9.4.3) tukee esioletustamme, jonka mukaan perheväkivallan ongelmien tiedostettu tai tiedostamaton kieltäminen on tavallista lasten kanssa työskentelevien ammattilaisten keskuudessa. Haastateltavan varhaiskasvattajan mukaan varhaiskasvatuksessa on paljon erilaisia suunnitelmia ja koska hän ei ole vielä kohdannut perheväkivaltaa todistanutta tai kokenutta lasta, ei asia ole hänen mielestään tärkeä. Vastauksesta yllätyttiin, sillä perheväkivalta ilmiönä on yleistynyt. Lapsi viettää valtaosan päivästänsä päivähoidossa, jolloin varhaiskasvattajilla on ”aitiopaikka” havainnoida ja seurata lapsen kehitystä ja hyvinvointia.

Tutkimuksessa selvitettiin myös, ovatko varhaiskasvattajat huomanneet perheväkivaltaan liittyvien asenteiden muuttuneen. Tutkimuksessa ilmeni, että varhaiskasvattajien mukaan asenteet ovat muuttuneet kielteisemmiksi kaikenlaista väkivaltaa kohtaan, vaikka osa tiesikin perheitä, joissa on fyysistä kuritusta. Nykyään tilanteisiin puututaan nopeammin kuin ennen, eikä niitä anneta helpolla anteeksi. Tutkimuksessa esiin tuli myös maahanmuuton mukanaan tuomat haasteet. Lapsen kasvatuksessa voi olla suuriakin kulttuurillisia eroja ja joissakin maissa lapsen fyysinen ja psyykinen kuritus nähdään kuuluvan kasvatukseen. Osa haastateltavista kertoi, miten opittujen ajatusmallien muuttaminen on hankalaa. Keskusteluissa kävi myös ilmi, että ”entisaikojen” kurituskeinojen käyttö pystytään huomaamaan päivähoitossa. Vastaajien mukaan tämä näkyy lapsen käyttäytymisessä.

Jokainen haastateltava koki koulutukset haastattelussa käsitellyn asian tiimoilta hyödyllisiksi. Tästä voi päätellä, että jokainen haastateltu varhaiskasvattaja haluaa kehittää itseään työntekijänä ja hankkia lisätietoa aiheesta.

11 POHDINTA

Alkuvaiheessa opinnäytetyömme aihe tuntui kovin pirstaleiselta, mutta tutkimuksen edetessä siitä muodostui lopulta yhtenäinen kokonaisuus. Aiheemme varhaiskasvattajien käsityksistä lapsesta perheväkivallan todistajana syntyi pitkään kestäneen pohdinnan ja keskustelujen seurauksena. Mielenkiinto perheväkivaltailmiötä kohtaan on noussut esiin ammattikorkeakoulussa suoritettujen harjoitteluiden kautta. Molempien näkemykset aiheesta toivat eri näkökulmia tutkimukseen ja rikastuttivat työtämme. Perheväkivalta on ilmiönä paljon yleisempää kuin ajatellaan. Lapset viettävät suuren osan päivästänsä päivähoitossa, mikä tarjoaa varhaiskasvattajille ”aitiopaikan” lapsen hyvinvoinnin tarkasteluun ja havainnointiin. Siksi on mielestämme tärkeää nostaa tämä aihe varhaiskasvattajien tietoisuuteen.

Haastavaa prosessin aikana oli aineiston analysointi. Aineiston analysoinnin aikana havaitsimme, että haastattelukysymykset olisivat voineet olla tarkemmin muotoiltuja, jotta tuloksien analysointi olisi ollut selkeämpää. Pohdimme myös, että tutkimuksen olisi voinut toteuttaa haastattelun lisäksi myös erillisen kyselylomakkeen avulla, jolloin vastaukset olisivat voineet olla kattavampia. Koimme, että vaikka lähetimme haastattelun kysymykset etukäteen haastateltaville, he eivät olleet silti valmistautuneita haastatteluun, mikä aiheutti väärinymmärryksiä kysymyksiin liittyen ja vastauksien laatu kärsi. Haasteena koimme myös tutkimuksen aiheen rajaamisen ja siinä pitäytymisen erityisesti haastattelujen aikana.

Lisätutkimusaiheena voisi tutkia, miten varhaiskasvattajille suunnatut perheväkivaltaan liittyvät koulutukset näkyvät heidän käytännön työssään päivähoitossa. Olisi mielenkiintoista saada selville, onko varhaiskasvattajien herkkyys tunnistaa perheväkivaltaa kohdannut lapsi kasvanut koulutuksen myötä.

Haastatteluissa selvisi, että varhaiskasvattajat kaipaivat selkeitä toimintaohjeita, joiden avulla olisi helpompi puuttua mahdollisiin perheväkivaltatilanteisiin, jotka ilmenevät päivähoitossa. Tämän perusteella voisi varhaiskasvattajille laatia toimintaohjeet tällaisille tilanteille, joiden avulla asian puheeksi ottaminen sekä varhainen puuttuminen helpottuvat.

Lisätutkimusaiheena voisi myös tutkia päivähoidon sekä muiden lasta auttavien tahojen välistä moniammatillista yhteistyötä, eli tutkia miten yhteistyö päivähoiton ja muiden organisaatioiden välillä toimii ja miten tiedonvälitys eri organisaatioiden välillä onnistuu.

Yhteistyömme prosessin aikana sujui hyvin. Alku oli haastava, mutta tutkimuksen edetessä asiat alkoivat selkeytyä ja tiesimme mitä tutkimukselta haluamme. Lopujen lopuksi tutkimuksen teko oli antoisaa ja tutkimus avasi näkemyksiämme tulevana varhaiskasvattajina. Tutkimuksen teon myötä olemme havainneet, että perheväkivallan merkkien tunnistaminen päivähoitossa on suhteellisen vaikeaa. Ja varhaiskasvattajat kaipaisivat lisää tietoa ja koulutusta aiheeseen liittyen. Tämän myötä ilmiön tunnistaminen ja siihen puuttuminen helpottuvat.

LÄHTEET

- Alila, K. & Kinos, J. 2014. Katsaus varhaiskasvatuksen historiaan. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:12. Viitattu 21.4.2015. <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2014/liitteet/tr12.pdf?lang=fi>
- Brannen, J. 2007. Working Qualitatively and Quantitatively. Concise Paperback Edition Qualitative Research Practice, 282-283. Edit. Seale C., Gobo G., Gubrium J.F. & Silverman D. SAGE. London.
- Ellonen, N., Kääriäinen, J., Salmi, V. & Sariola, H. 2008. Lasten ja nuorten väkivalta kokemukset. Tutkimus peruskoulun 6. ja 9. luokan oppilaiden kokemasta väkivallasta. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Ensi- ja turvakotien liitto. 2015. Lapsi kokee eniten väkivaltaa omassa kodissaan. Viitattu 13.10.2015. <https://ensijaturvakotienliitto-fi.directo.fi/liitto/lapsi-tarvitsee-turvallisen-kodi2/lapsi-kokee-eniten-vakivaltaa-om/>
- Fogelman, H. 2006. Päiväkodin työntekijän henkilökohtainen raja lastensuojelutoimittuksissa. Pro gradu -tutkielma. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Tampereen yliopisto.
- Hautamäki, J. 2013. Mikä minuun meni? Tositarinoita suomalaisesta perheväkivallasta. Jari Hautamäki ja Gummerus Kustannus Oy. Nørhaven, Tanska.
- Helkama, K., Myllyniemi, R. & Liebkind, K. 2000. Socialpsykologi. En introduction. LIBER. Malmö.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 1995. Teemahaastattelu. Yliopistopaino. Helsinki.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Kariston Kirjapaino Oy. Hämeenlinna.
- Holmberg, T. 2000. Lapset ja perheväkivalta. Karisto Oy. Hämeenlinna.
- HUS. 2015. Lapsen seksuaalinen kehitys. Viitattu 12.10.2015 http://www.hus.fi/sairaanhoito/lastensairaanhoito/lastenpsykiatria/lasten_seks_hyv_kaytto/Tietoa/seksuaalinen_kehitys/Sivut/default.aspx
- Hämeenlinnan kaupunki. 2014. Lapsen uhmaikä. Viitattu 13.10.2015. <http://www.hameenlinna.fi/Palvelut/Perheiden-palvelut/Tukipalveluja-perheille/Usein-kysyttya/Uhmaika/>
- Infopankki. 2014. Perheen määritelmä. Viitattu 13.10.2015. <http://www.infopankki.fi/fi/elama-suomessa/perhe/erilaisia-perheita>
- Julkisten hyvinvointialojen liitto. 2015. Varhaiskasvatuksen ammattilaiset. Viitattu 16.4.2015. <http://www.jhl.fi/portal/fi/tyoelama/ammattialatoiminta/varhaiskasvatus/>

Kahiluoto, T. 2014. Varhaiskasvatuksen palvelujärjestelmä. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:12. Viitattu 21.4.2015. <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2014/liitteet/tr12.pdf?lang=fi>

Karhuvaara, M., Kaitue, S. & Ruuhilahti, S. 2013. Lähisuhdeväkivallan kartoittaminen ja siihen puuttuminen lastenvalvojan työssä. Suomen Yliopistopaino Oy. Tampere.

Kiviniemi, K. 2015. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin, 74-89. Toim. Valli, R. & Aaltola, J. PS-kustannus. Jyväskylä.

Koponen, K. & Kaljunen, O. 2012. Kaltoin kohdeltu lapsi. Käsikirja kaltoin kohdellun lapsen kanssa työskenteleville. Viitattu 20.4.2015. http://www.tampere.fi/material/attachments/k/unnamed_7426/kaltoinkohdeltulapsi_kasikirja.pdf

L 8.5.2015. Laki lasten päivähoidosta annetun lain muuttamisesta. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 2.10.2015. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150580>

L 13.4.2007/417. Lastensuojelulaki. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 3.8.2015. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Lastensuojelun Keskusliitto. 2015. Lastensuojelun perusta. Viitattu 12.8.2015. <http://www.lastensuojelu.info/fi/lastensuojelun-perusta.html>

Mahkonen, S. 2013. Päivähoito ja laki. Edita. Helsinki.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto. 2015. Väkipalta perheessä. Viitattu 15.7.2015. http://www.mll.fi/vanhempainnetti/kipupisteita/perheen_kriisit_ja_muutokset/vakivalta_perheessa/

Mieli – Suomen mielenterveysseura. 2015. Henkinen väkipalta satuttaa sisältäpäin. Viitattu 15.7.2015. <http://www.mielenterveysseura.fi/fi/mielenterveys/vaikeat-el%C3%A4m%C3%A4ntilanteet/v%C3%A4kivalta/henkinen-v%C3%A4kivalta-satuttaa-sis%C3%A4lt%C3%A4p%C3%A4in>

Minilex. 2015. Päivähoito kuntalaisen subjektiivisena oikeutena. Viitattu 15.8.2015. <http://www.minilex.fi/a/p%C3%A4iv%C3%A4hoito-kuntalaisen-subjektiivisena-oikeutena>

Nettiturvakoti. 2015. Ammatilainen: tunnista lapsiin kohdistuva kaltoinkohtelu tai kuritusväkipalta ja puutu siihen. Viitattu 20.4.2015. https://www.turvakoti.net/site/?lan=1&page_id=138

Nettiturvakoti. 2015. Mikä on väkipaltta? Viitattu 4.5.2015. https://www.turvakoti.net/site/?lan=1&page_id=12

Neuvokasperhe. 2015. Arkirytmi – voimaa arjen rutiineista. Viitattu 13.10.2015. <http://www.neuvokasperhe.fi/arkirytmi>

Nurmi, J-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila I. 2006. Ihmisen psykologinen kehitys. WSOY. Helsinki.

Oranen, M. 2004. Lapsi ja perheväkivalta. Teoksessa Lapsen kaltoinkohtelu, 128-150. Toim. Söderholm, A., Halila, R., Kivitie-Kallio, S., Mertsola, J. & Niemi, S. 2004. Kustannus Oy Duodecim. Helsinki.

Paajanen, P. 2007. Mikä on minun perheeni? Suomalaisten käsityksiä perheestä vuosilta 2007 ja 1997. Perhebarometri 2007. Väestöntutkimuslaitos Katsauksia E 30/2007. Viitattu 13.10.2015. <http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/498269516a82f914642083d6e7c28bd4/1444735763/application/pdf/237278/Perhebarometri%202007.pdf>

Paavilainen, E. & Pösö, T. 2003. Lapset, perhe ja väkivaltatyö. WSOY. Porvoo.

Ruohonen, M. 2006. Perhe- ja lähisuhdeväkivallan vastaisen työn kehitys Suomessa. Teoksessa Perhe- ja lähisuhdeväkivalta, 9-15. Toim. Ensi- ja turvakotienliitto ry. 2006. Hämeenlinna. Karisto Oy:n kirjapaino.

Partanen, T. & Holma, J. 2002. Perheiden tukeminen. Teoksessa Perhe ja vanhemmuus, 188-205. Toim. Rönkä, A & Kinnunen, U. 2002. Otavan Kirjapaino Oy. Keuruu.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. Hypoteesittomuus. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 7.10.2015. http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L2_3_2_1.html

Salo, E. & Ståhlberg, M-R. 2004. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Teoksessa Lapsen kaltoinkohtelu, 102-114. Toim. Söderholm, A., Halila, R., Kivitie-Kallio, S., Mertsola, J. & Niemi, S. 2004. Kustannus Oy Duodecim. Helsinki.

Sinkkonen, J. 2004. Lapsen emotionaalinen kaltoinkohtelu. Teoksessa Lapsen kaltoinkohtelu, 75-85. Toim. Söderholm, A., Halila, R., Kivitie-Kallio, S., Mertsola, J. & Niemi, S. 2004. Kustannus Oy Duodecim. Helsinki.

Starck, S. 2005. Vaasan varhaiskasvatussuunnitelma. Vaasa.

Söderholm, A. 2004. Lapsen laiminlyönti. Teoksessa Lapsen kaltoinkohtelu, 57-72. Toim. Söderholm, A., Halila, R., Kivitie-Kallio, S., Mertsola, J. & Niemi, S. 2004. Kustannus Oy Duodecim. Helsinki.

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. 2015 a. Lastensuojeluilmoitus. Viitattu 8.10.2015. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojeluilmoitus-ja-lastensuojeluasiantuntijavireilletulo/lastensuojeluilmoitus>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2015 b. Mitä on lastensuojelu? Viitattu 20.4.2015. [https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu#Lastensuojelun tehtävät](https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu#Lastensuojelun%20tehtav%20)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2015 c. Pahoinpitely ja seksuaalinen hyväksikäyttö. Viitattu 12.9.2015. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/pahoinpitely-ja-seksuaalinen-hyvaisikaytto>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2015 d. Seksuaali- ja pahoinpitelyrikosepäilyjen ilmoitusvelvollisuus. Viitattu 12.9.2015. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/pahoinpitely-ja-seksuaalinen-hyvaisikaytto/seksuaalisen-hyvaisikayton-epaily/lapsiin-kohdistuneiden-seksuaalirikosepailyjen-ilmoitusvelvollisuus>

Terveyskirjasto. 2014. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Viitattu 15.7.2015. http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00941

Tilastokeskus. 2015. Perhe. Viitattu. 15.10.2015. <http://www.stat.fi/meta/kas/perhe.html>

Tossavainen, T. 2015. Uusi varhaiskasvatuslaki 1.8.2015. Opetus- ja varhaiskasvatustalautakunnan varhaiskasvatusjaosto. Viitattu 12.5.2015. <http:// espoo04.hosting.documenta.fi/kokous/2015329992-3-1.PDF>

Turunen, M-M. Lapsen kaltoinkohtelun psyykkisistä seurauksista. Teoksessa Lapsen kaltoinkohtelu, 187-200. Toim. Söderholm, A., Halila, R., Kivitie-Kallio, S., Mertsola, J. & Niemi, S. 2004. Kustannus Oy Duodecim. Helsinki.

Vaasa. 2015 a. Avoin päiväkotiki ja kerhotoiminta (leikkitoiminta). Viitattu 2.10.2015. <http://www.vaasa.fi/node/7571>

Vaasa. 2015 b. Esiopetukseen ilmoittautuminen. Viitattu 2.10.2015. <http://www.vaasa.fi/palvelut/esiopetukseen-ilmoittautuminen>

Vaasa. 2015 c. Esiopetus. 2015. Viitattu 2.10.2015. <http://www.vaasa.fi/esiopetus>

Vaasa. 2015 d. Kielikylypyopetus. Viitattu 11.9.2015. <http://www.vaasa.fi/node/22961>

Vaasa 2015 e. Perheneuvola. Viitattu 18.7.2015. <http://www.vaasa.fi/palvelut/perheneuvola>

Vaasa. 2015 f. Päivähoitoon hakeminen. Viitattu 2.10.2015. <http://www.vaasa.fi/palvelut/paivahoitoon-hakeminen>

Vaasa. 2015 g. Vieraskielinen varhaiskasvatus. Viitattu 11.9.2015. <http://www.vaasa.fi/node/21191>

Vaasan ensi- ja turvakoti. 2015. Viitattu 20.4.2015. <http://www.vaasanturvakoti.fi/>

Vaasan kaupungin perhe- ja lähisuhdeväkivaltatyöryhmä. 2006. Vaasan toimintamalli perhe- ja lähisuhdeväkivaltaan puuttumisesta ja hoitamisesta. Vaasa.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Oppaita 56. Viitattu 4.5.2015.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf?sequence=1

Virsta. 2015. Teemahaastattelu. Viitattu 29.9.2015. <https://www.stat.fi/virsta/tkeruu/04/03/>

Väänänen R. 2013. Perheen rakenteen, dynamiikan ja arvojen merkitys lapsen psyykkiselle hyvinvoinnille. Viitattu 13.10.2015. http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-1271-8/urn_isbn_978-952-61-1271-8.pdf

HAASTATTELUKYSYMYKSET

1. Ammatti ja työkokemus
2. Oletko kohdannut työssäsi lastentarhanopettajana/lastenhoitajana perheväkivaltaa nähneen lapsen?
3. Millainen käsitys sinulla on perheväkivaltaa kohdanneen lapsen tunnistamisesta?
4. Onko joskus joku kollegasi kertonut sinulle epäilleensä jonkun lapsen kohdalla, että kyseessä voisi olla perheväkivalta?
5. Millaisia oireita käsityksesi mukaan perheväkivaltaa nähneellä lapsella voi olla?
6. Miten ajattelisit perheväkivallan näkyvän lapsen toiminnassa?
7. Miten päivähoitossa tuetaan ja ohjataan perheväkivaltaa kohdannutta lasta?
 - a. Tiedätkö, miten pitää toimia (puuttua) ja mitä palveluita on tarjolla tällaisia tilanteita varten?
 - b. Millaisia menetelmiä varhaiskasvatus käyttää perheväkivaltaa kohdanneen lapsen ja perheen tukemiseen?
 - c. Onko päiväkodilla suunnitelmaa tällaisten tilanteiden varalle? Miksi ei? Pitäisikö olla?
8. Huomaatteko työssänne, miten asenteet perheväkivaltaa kohtaan ovat muuttuneet?
 - a. Miten ”entisaikojen” kurituskeinot (luunapit, tukistaminen yms.) pystytään huomaaman päivähoitossa? Vai pystytäänkö?

9. Koetteko tarvitsevanne lisää tietoa perheväkivallasta, ilmiön tunnistamisesta ja puuttumisesta?